

Kooperatif Postası

KARINCA

Ekim 2017 Yıl: 84 Sayı: 970 ISSN: 1300-1450

Kooperatif Postası

KARINCA

Ekim 2017 Yıl: 84 Sayı: 970 ISSN: 1300-1450

29 Ekim Cumhuriyet Bayramımız
Kutlu Olsun

22.

MİLLETLERARASI TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KONGRESİ

05-07 EKİM 2017 TARİHLERİNDE
KAPODOKYA/NEVŞEHİR'DE YAPILDI

KARINCA

YIL 84 SAYI 970
Ekim 2017
ISSN: 1300 - 1450

Türk Kooperatifçilik Kurumu Başkan Yard. Arslan
Demirelçik ve Eğitim Hizmetleri Bölümü Adına
Başlık
Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Yaz İşleri Müdürü ve Baş Editör
Doç. Dr. İhsan UNSAL

Yürütme Kurulu
Prof. Dr. Adnan TEPECİK
Prof. Dr. Nurettin PARLITLI
Doç. Dr. Hasan YAVUZ
Doç. Dr. Hacı ÖZÜDOĞRU
Doç. Dr. Mehmet BAŞ
Doç. Dr. Muharrem ÇETİN
Doç. Dr. Serdar SAĞLAM
Doç. Dr. Tuncan ÇETİN

İsare ve Yazışma Adresi (Hesaplar Veri)
Head Office and Correspondence Address
Etiler/Beşiktaş/İstanbul/ Türkiye No: 359-10
06030 - Başkent/Ankara/TÜRKİYE
Tel: (0312) 472 88 00 - 472 89 11
Faks: (0312) 472 71 44
www.kooperatif.org.tr
kooperatif@gmail.com
4818181@post.tr

Hizmetlerimiz
T.C. 2842 Sayılı Kooperatifçilik Kanunu
Hesap No: 1070378 6200
IBAN: TR68 001 100 200 1900 1000 00
Alınan Şişeler
Yaklaşık 80 TL (KDV Dahil)
Fiyat 5 TL (KDV Dahil)

The Subscription Price is the review in USA Dollars
24 years cannot be used for correspondence printing in
the review should be sent to
Türk Kooperatifçilik Kurumu Başkan Yard. Arslan
Demirelçik ve Eğitim Hizmetleri Bölümü Adına
Etiler/Beşiktaş/İstanbul/ Türkiye No: 359-10
06030 - Başkent/Ankara/TÜRKİYE
Tel: (0312) 472 88 00 - 472 89 11
Faks: (0312) 472 71 44
www.kooperatif.org.tr
kooperatif@gmail.com
4818181@post.tr

Yayın Fiyatı
Yıl: 5000 TL
Baskın Tarihi
7 Ekim 2017

İsare Veri & Tasarım
Aliyazganlı Mahallesi Başkent Yolu ve T.C. 111. Bld.
Kazım Karabekir Cad. 06050 Tel: 0312 284 44 02 - İstanbul/ANKARA
info@karabekir.com.tr

Kapak Tasarımı: Adnan TEPECİK

Bu Sayıda....

BAŞYAZI	1
22. MİLLETLERARASI TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KONGRESİ DÜZENLENİ	3
MUSTAFA YAVUZ KOOPERATİFÇİLİK GENEL KURULUN TOPLANTI VE KARAR NISAPLARI	13
ÖZDEM SATICI TOPRAK KOOPERATİFTE DENEYİMLERİNİN GÖREV VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ	19
R. GÜÇEN MERT KORKMAZ SOSYAL KOOPERATİFÇİLİK BAĞLAMINDA ÇOCUK BAKIM KOOPERATİFLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME	23
ŞÜKRÜ BİTKİN 1982 ANAYASASININ BENİMSİDÜĞÜ HİNDİMET SİSTEMİ	31
FATİH ALİYİ BALKANLAR'DA TARİHİN BURAM BURAM KOKTUĞU, KÜLTÜR VE SANATIN ASIR OLARAK YAŞANDIĞI ŞEHİR PRİZEN...	36
VEDAT SADIOĞLU TÜRKİYE'DE AÇIK DENİZ BALIKÇILIĞI VE KOTA SORUNU	42

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

YÖNETİM KURULU

Başkan : Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Başkan Yard. : Prof. Dr. Nurettin PARLITLI
Muhasip Üye : Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Üye : Prof. Dr. Nevzat AYPEK
Üye : Prof. Dr. Adnan TEPECİK
Üye : Prof. Dr. Erver AYDOĞAN
Üye : Doç. Dr. Mehmet BAŞ
Üye : Doç. Dr. Hacı ÖZÜDOĞRU
Üye : Doç. Dr. Cemalettin AKTEPE
Üye : Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman OKUR
Üye : Yrd. Doç. Dr. Kadir ÖZER

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

DENETİM KURULU

Doç. Dr. Muharrem ÇETİN
Yrd. Doç. Dr. Erol DEMİR
Yrd. Doç. Dr. Emine ONER KAYA

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

HAYSİYET DİVANİ

Hüsnü POYRAZ
Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN
Özdemir UNSAL

Yazarlarımıza Duyuru

1. Dergiye gönderilen yazıların elektronik ortamda teslim edilmesi
2. Yazılarda yer alacak resimlerin yazarlar tarafından metne yerleştirilerek teslim edilmesi
3. Yazıların 11 Punto ve Times New Roman karakterleriyle yazılması
4. Tercüme yazılarda kaynak belirtilmesi
5. Araştırma ve bilimsel yazılar dışındaki yazıların en çok 5 (A4) sayfa olarak yazılması
6. Dergiimize gönderilen yazıların başka bir dergiye gönderilmemesi ve yayımlanmamış olması gerekmektedir.

Yönetim Kurulu Herhangi Bir Maas, Ücret ve Huzur Hakkı Almamaktadır.

KARINCA 1

Değerli kooperatif dostları;

29 Ekim 1923 günü TBMM'de kabul edilerek Türkiye Devletinin suret-i idaresinin **"Cumhuriyet"** olduğunu ilan eden Anayasa değişikliğinin üzerinden 94 yıl geçti. Bu süre içinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti önemli badireler atlattı. Ancak buna rağmen gelişti ve büyüdü. Bugün sahip olduğumuz Cumhuriyet 94 yıl öncesine göre çok daha güçlü. Toplumumuz daha müreffeh.

Ne var ki Türkiye Cumhuriyeti Devletine yönelen tehditler ise aynı yoğunlukta varlığını sürdürüyor.

Özellikle son günlerde **"Cumhuriyet"** üzerinde yürütülen bir takım olumsuz söylemler vesilesi ile **"Cumhuriyeti"** yıpratmak ve Cumhuriyeti, **"kendinden önceki bin yıllık medeniyeti süpürüp yok eden bir pratik olarak"** tanımlama ihaneti içinde olanların yüz yıl önce bu topraklar üzerinde dönemin

büyük güçleri tarafından paylaşım savaşları yapıldığı, hanedana dayalı kadim imparatorlukların dağıldığı bir dönemde **"Cumhuriyet"** fikrinin ortaya çıktığını unutmaması gerektiğini hatırlatmak istiyorum. Bu hatırlama asla cumhuriyetin kendisinden öncesini reddetmesi talebini içermemektedir.

Cumhuriyetin inşası yolunda verilen destansı mücadeleler Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruzla nihai noktada zaferle sonuçlanarak Türk devleti üzerinde hesabı olanların hesaplarını boşa çıkarmıştır. **Gazi Mustafa Kemal** ve silah arkadaşlarının önderliğinde Türk milleti destansı bir mücadele ile bağımsızlığını yeniden kazanmış ve ayrıca tüm esir milletlere de örnek teşkil etmiştir. Bağımsızlığın yeniden kazanılması ile kurulacak olan yeni devletin ebed müddet var olabilmesi için bu milletin fitratına en uygun idare şekli olan **"Cumhuriyet"** idaresi yeni devletin idare şekli olarak belirlenmiş ve devlet bu anlayış üzerine inşa edilmiştir.

Yıkılmak üzere olan bir imparatorluktan önce bir Türk devleti çıkarmak fikri esasına dayanan milli mücadele Başkomutanlık Meydan Savaşının kazanılması ile zaferle sonuçlandıktan sonra kurulacak olan devletin yönetim şekli de millet egemenliği fikri çerçevesinde Cumhuriyet olarak belirlenmiş ve ilan edilmiştir. Cumhuriyetin değişmez ilkeleri ve Türk milleti için ürettiği temel kazanımlar arasında, **“hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir”**, özdeyişi ile özetlenen millet egemenliği esasına dayalı yönetim biçiminin yanı sıra özgürlük ve her alanda tam bağımsızlık fikri sayılabilir. Bu çerçevede Cumhuriyete sahip çıkmak ve onu ebed müddet kılmak fikri ve mücadelesi özünde cumhuriyetin kazanımlarının da korunması fikri ve mücadelesini de içinde barındırmaktadır.

Ülke ve bölge olarak ateşten çemberden geçtiğimiz bu kritik süreçte Cumhuriyetimizin ilanının 94. yıldönümünü idrak ediyoruz. Bu toprağı kanları ve canlarıyla vatanlaştıran ecdadımızı, başta cumhuriyetimizin kurucusu **Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşları** olmak üzere Milli Mücadele kahramanlarını, Türk milleti, devleti ve mukaddesatı için canları veren bütün şehitlerimizi rahmet ve minnetle anıyoruz. Bu duygu ve düşüncelerle **29 Ekim Cumhuriyet Bayramımızı** tebrik ediyor, devletimizin bekası ve milletimizin birliği yolunda her türlü zorluğun üstesinden geleceğimize yürekten inandığımı ifade etmek istiyorum.

Her zamanki gibi okuyucularımıza zengin bir içerik sunmak saiki ile hazırladığımız Karınca dergisinin bu sayısında Kurumumuz çalışma kurullarından **“BİLİMSEL TOPLANTI, EĞİTİM VE KONGRE ÇALIŞMA KURULU”** tarafından düzenlenen 22. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresine ilişkin gözlemleri içeren paylaşım dergimizde geniş bir şekilde sizlere ulaştırılmaya çalışılmıştır. *Türk kooperatifçilik Kurumunun himayesinde gerçekleştirilen bu etkinliğe katkı sağlayan tüm paydaşlara ayrı ayrı şükranlarımızı sunuyorum.*

Zira kooperatif sektörünün dünyada her geçen gün toplam ekonomi içindeki payı artmakta iken benzer bir seyrin Türkiye’de yaşanmıyor olması son derece önemli bir sorundur. Bu sorunun tespiti ve aşılması yönünde nelerin yapılması gerektiği gibi, kooperatifçilik açısından hayati öneme sahip, konuların akademisyenler ve kooperatif ortakları tarafından paylaşıldığı güçlü ve verimli bir etkinlik olması bakımından *Nevşehir Hacı Bektaş Veli üniversitesinde* düzenlenen bu kongre ayrı bir önem ifade etmektedir.

Kongrede sunulan tebliğlerin genişletilmiş özetleri kongre özet kitabında basılacak, tebliğ sahiplerinin istemesi ve hakem süreçlerinin tekamül etmesi durumunda kongre tebliğlerinin tam metinleri de bu yıl içinde uluslararası hakemli akademik dergimiz olan Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi dergisinde özel sayı olarak basılacaktır.

MİLLETLERARASI TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KONGRESİNİN 22.Sİ YAPILDI KOOPERATİFÇİLER NEVŞEHİR'DE BULUŞTU

Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi 5-7 Ekim 2017 tarihleri arasında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde yapıldı. Kongreye başta *Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mazhar Bağlı*, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürü *Arif Sami Seymenoğlu* CIRIEC Genel Sekreteri *Bernard Thiry*, Türk Kooperatifçilik Kurumu Başkanı *Prof. Dr. Ali Fuat Ersoy* ve Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Emekli Müsteşarı *Hüsnü Poyraz* ile bir çok yerli ve yabancı kooperatifçi katıldı.

Kongrenin açılışı 5 Ekim 2017 tarihinde Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Kongre ve Kültür Merkezi'nde yapıldı. Kongrenin açılışı, *Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı Prof. Dr. Enver Aydoğdu*'nun açılış konuşmasıyla başladı. Aydoğdu konuşmasında, kongrenin ana temasının **"Sosyal Ekonomik Ağlar: Küresel Değişim İçin İşbirliği"** olarak belirlenmesinde, küreselleşen dünyada toplumların sosyal ve ekonomik ağlar kurmak durumunda kalmalarının önemli bir etken olduğunu vurguladı.

Kongrenin açılışında konuşan *Türk Kooperatifçilik Kurumu Başkanı Prof. Dr. Ali Fuat Ersoy* Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun kuruluşundan bu zamana kadar yaptığı faaliyetler hakkında bilgi verdi. Ersoy konuşmasında "ülkelerin hedefledikleri amaçlara ulaşabilmelerinde, ülke halkının ve çeşitli mesleklerin örgütlenmesinin sağlanması, bireylerin oluşturdukları organizasyonların ülkelerin ihtiyaçlarına uygun hizmetler verebilmesi önemlidir. Bu amaçların gerçekleştirilmesinde başta gelen organizasyonlardan biriside üçüncü sektör içinde yer alan kooperatiflerdir.

Kooperatifler, belli bir amaca birlikte ulaşmak için işbirliği yaparak bir araya gelen bireylerin oluşturduğu ve kendi kendine yardım, kendi kendini

Prof. Dr. Mazhar BAĞLI
Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Rektörü

Bernard THIRY
CIRIEC Genel Sekreteri

yönetme ve gönüllülük esasına dayanan kuruluşlardır. Kooperatifler toplumun çeşitli kesimlerindeki bireylerin korunmasında ve yaşam standartlarının yükselmesinde önemli katkılarda bulunmaktadırlar. Türkiye’de kooperatifler sosyal ve ekonomik kalkınmanın bir aracı durumundadırlar. Uzun bir geçmişe sahip olan kooperatifçilik hareketi ve sorunları büyük önem arz etmektedir. Bu sorunların ve çözümleri için geçtiğimiz yıllarda ülkemizde 2012-2016 kooperatifçilik eylem planı ortaya konulmuş, söz konusu planda 7 stratejik hedef, 36 öncelikli eyleme yer verilmiştir.” dedi.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürü **Ali Sami Seymenoğlu** yaptığı konuşmada önceki aylarda Gümrük Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü önderliğinde ilgili bakanlıkların temsilcileri ile Türk

Arif Sami SEYMENOĞLU
Gümrük ve Tic. Bak. Kooperatifçilik
Genel Müdürü

Kooperatifçilik Kurumu ve Milli Kooperatifler Birliği’nin katılımlarıyla hazırlanan eylem planının değerlendirildiğini. Bu değerlendirme neticesinde hedeflerden bazılarında ulaşıldığı, bazılarında kısmen ulaşıldığı, bazılarında da ulaşılmadığının tespit edildiğini belirterek amaçlarının hedeflere ulaşılması olduğunu söyledi.

Açılışta konuşan Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörü **Prof. Dr. Mazhar Bağlı**, “böyle bir toplantının ev sahipliğini yapmaktan büyük onur duyduğunu, özellikle kooperatifçiliğin küreselleşen dünyada ülkelerin kalkınmasında önemli bir yeri olduğunu farkında olunmaya başlandığını belirterek, Türkiye’de de kooperatif kuruluşlarının sosyal, ekonomik ve kültürel yönden hak ettikleri yerleri alabilecek yönde çalışmalar içerisinde olmaları gerektiğini, burada yapılacak olan çalışmalardan yeterince faydalanacaklarını umduğunu söyledi.

CIRIEC Genel Sekreteri Bernard Thiry ise Türkiye’de böyle bir bilimsel toplantı için bulunmaktan son derece memnun olduğunu, buradaki bilimsel çalışmalardan faydalanacağını belirtti.

Kongre, **Türk Kooperatifçilik Kurumu, Uluslararası Kooperatifçilik Araştırma Merkezi (CIRIEC) ve Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi**’nin işbirliği ile düzenlendi ve ev sahipliğini Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörlüğü yaptı. Ana temasını “**Sosyal Ekonomik Ağlar: Küresel Değişim İçin İşbirliği**” olan kongrede on sekiz oturum gerçekleştirildi.

Kooperatifçilikle ilgili bir çok konunun ele alındığı oturumlarda, bilim adamları ve uzmanlar ile kooperatif uygulayıcıları dünyadaki gelişmeleri ve ülkemizdeki uygulamaları tartışarak, daha iyi, daha etkili ve daha güçlü bir kooperatif yapılanmasının gerçekleşmesi için hem devletin hem de kooperatiflerin yapması gerekenlerin neler olması gerektiği üzerinde durdular.

Kurum Başkanımız Prof.Dr. ALİ FUAT ERSOY'un Açılış Konuşması

**Sayın Rektörüm,
Rektör Yardımcılarım,
Dekanlarım,
Genel Müdürüm
ve değerli katılımcılar.**

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nin ev sahipliğinde **Türk Kooperatifçilik Kurumu, Uluslararası Kooperatifçilik Araştırma Merkezi (CIRIEC)** ve **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi** ile ortaklaşa düzenlemiş olduğumuz **"Sosyal Ekonomik Ağlar: Küresel Değişim için İşbirliği"** konulu 22. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresine hoş geldiniz.

Our foreign guests welcome to Turkey. Welcome to Our Congress.

Türk Kooperatifçilik Kurumunun 1944 yılından itibaren düzenlediği Milletlerarası Kooperatifçilik

Prof.Dr. Ali Fuat ERSOY
Yönetim Kurulu Başkanı

Kongrelerinden yirmi ikincisini yüksek huzurlarınızda açmaktan kıvanç duyduğumu belirtmek istiyorum.

Değerli katılımcılar, hemen yeri gelmişken ben burada hazırım da bulunan özellikle üniversite öğrencilerimizi ve kurum hakkında bilgisi az olanları bilgilendirmek maksadıyla kısaca kurumumuzu tanıtmak isterim.

Türk Kooperatifçilik Kurumu 1931 yılında kurulmuş ve o tarihten itibaren 86 yıldır sürekli olarak teorik ve pratik bakımdan kooperatifçilik fikrini ülke düzeyinde yaymak, bu konuda yayınlar yapmak, dergiler çıkarmak, konferanslar, paneller, seminerler, kurslar düzenlemek ve her üç yılda bir Milletlerarası Kongreler tertiplemek, kurum tarafından yapılan çabaların özümsemesini ve kooperatifçilik konuları ve sorunları hakkında bilimsel alışveriş yapmak için çalışmaktadır.

Türk Kooperatifçilik Kurumu herhangi bir siyasal yanı olmayan, bilimsel çabalar sarf eden **"Kamu Yararına Çalışan Dernek"** statüsünde bir kuruluştur.

Türk Kooperatifçilik Kurumu 20 Mayıs 1931 tarihinde Cumhuriyetimizin kurucusu ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleriyle İstanbul da kuruldu. Kurulduğunda adı "Türk Kooperatifçilik Cemiyeti" idi.

1946 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla **"Kamu Yararına Çalışan dernek"** olan Kurum, 1948

yılında **“Türk Kooperatifçilik Kurumu”** adını aldı.

Kooperatifçilik alanında bilimsel çalışmalar yapmak, kooperatif düşüncesini Türkiye'ye yaymak ve kooperatifçiliği sevdiren yaygın bir biçimde uygulamaya koymak amacıyla kurulmuştur.

1968 yılında Milletlerarası Kooperatifçilik Birliği (ICA)'ne, 1983 yılında Milletlerarası Raiffeisen Birliği (IRU)'ne ve 1998 yılında da Milletlerarası Kamu, Sosyal ve Kooperatifçilik Ekonomisi Araştırma

Merkezi (CIRIEC)'ne üye oldu.

Türk Kooperatifçilik Kurumu kurulduğundan bu yana kooperatifçilikle ilgili yayınlar yapmaktadır. Birçok kitap ve projenin yanı sıra süreli yayın olarak **“Karinca Kooperatif Postası”** dergimiz 970. Sayıya, 6 ayda bir yayınlanan hakemli **“Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi”** dergimiz 190. Sayıya, Türk çocuklarına kooperatifçiliği sevdirmek amacıyla 1988 yılından bu yana Karinca Kooperatif Postası dergimizin eki olarak yayınladığımız **“Karinca Kardeş”** dergimiz ise 60. sayıya ulaşmıştır.

Kooperatifçilikle ilgili çeşitli etkinlikler düzenleyen Kurumumuzun yirmi ikincisini düzenlediği Milletlerarası bu kongrede iki gün süresince kooperatifçilik konularında toplam 85 bildiri sunulacaktır.

Hanımfendiler, beyefendiler,

Ülkelerin hedefledikleri amaçlara ulaşabilmelerinde, ülke halkının ve çeşitli mesleklerin örgütlenmesinin sağlanması, bireylerin oluşturdukları organizasyonların ülkelerin ihtiyaçlarına uygun hizmetler verebilmesi önemlidir. Bu amaçların gerçekleştirilmesinde başta gelen organizasyonlardan biriside üçüncü sektör içinde yer alan kooperatiflerdir.

Kooperatifler, belli bir amaca birlikte ulaşmak için işbirliği yaparak bir araya gelen bireylerin oluşturduğu ve kendi kendine yardım, kendi kendini yönetme ve gönüllülük esasına dayanan kuruluşlardır.

Kooperatifler toplumun çeşitli kesimlerindeki bireylerin korunmasında ve yaşam standartlarının yükselmesinde önemli katkıda bulunmaktadır. Çoğu ülkede de kalkınmanın araçlarından birisi olarak kullanılmaktadır.

Türkiye'de de kooperatifler sosyal ve ekonomik kalkınmanın bir aracı olarak uzun zamandır kullanılmaktadır. Uzun bir geçmişe sahip olan kooperatifçilik hareketi ve sorunları büyük önem arz etmektedir.

Bu sorunların ve çözümleri için geçtiğimiz yıllarda ülkemizde 2012-2016 kooperatifçilik eylem planı ortaya konulmuş, söz konusu planda 7 stratejik

hedef, 36 öncelikli eyleme yer verilmiştir.

Geçtiğimiz aylarda Gümrük Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçik Genel Müdürlüğü önderliğinde ilgili bakanlıkların, Türk Kooperatifçilik Kurumunun, Milli Kooperatifler Birliğinin katılımlarıyla eylem planı değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme neticesinde hedeflerden bazılarına ulaşıldığı, bazılarına kısmen ulaşıldığı, bazılarına da ulaşılamadığı tespit edilmiştir.

Ulaşılan hedefler kooperatifçilik adına sevindiricidir. Ulaşılamayan

hedefler için yeniden çalışmalar yapılmasına karar verilmiştir.

Temenni ediyoruz ki 2018-2022 yıllarında gerçekleşmeyen hedefler de gerçekleşir. Kooperatifçilik 2023 te arzu edilen seviyeye ulaşır. Biz Türk Kooperatifçilik Kurumu olarak bu konuda elimizden gelen çabayı gösteriyoruz göstereceğiz de.

Bu dilek ve temennilerle kongremizin ülkemize, üniversitemize, kurumumuza, bu alanda çalışan ve kooperatifçiliğe gönül veren herkese hayırlı olmasını dilerim.

Konuşmama burada son verirken bu kongrenin düzenlenmesinde emeği geçen başta *Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörü* sayın **Prof. Dr. Mazhar Bağlı** hocamız olmak üzere *Hacı Bektaş Veli üniversitesi akademik ve idari personeline, öğrencilerine, tüm kongre düzenleme kurulunda yer alan arkadaşlarımıza, kongre sekreteryasına, Kurum çalışanlarımız Salim Aslan ve Mehmet Bağ'a*, özellikle bildirileri ile katılan tüm katılımcılara dinleyicilere, öğrencilerimize ve bizleri burada yalnız bırakmayan *Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğüne, değerli misafirlerimize, kurumumuzun değerli üyelerine ve dinleyicilerimize* Yönetim kurulumuz adına ayrı ayrı teşekkür ederim.

Besides, thank you our foreign guests for your participation.

Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı Prof.Dr. Enver AYDOĞAN'ın Açılış Konuşması

- Sayın **Arif Sami SEYMENOĞLU**
Gümrük ve Tic. Bak. Koop. Genel Müdürü
- Sayın **Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY**
Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu Başkanı
- Sayın **Bernard THIRY-CIRIEC**
Genel Direktörü
- Sayın **Prof. Dr. Mazhar BAĞLI** Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörü
Türk Kooperatifçilik Kurumu (TKK), Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatlarıyla kurulduğu 20 Mayıs 1931 tarihinden bu yana, kuruluş amacına uygun olarak kooperatifçilik düşüncesini halka yaymaya çalışmaktadır. Cumhuriyet kurumlarından Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun Türk Milletine ve dünya uygarlığına hizmet aşkıyla faaliyetlerini sürdürdüğünü ifade etmek isterim. Kooperatifçilik **"ekonomik işbirliğini ifade eden, ortak amaçlara ulaşmak isteyen kişiler tarafından oluşturulan bir organizasyon modeli"** olarak ön plana çıkmaktadır. Tek başlarına büyüme ve gelişme gösteremeyecek kişi ve küçük ekonomik yapılar yerine biraraya gelen kişi ve sermaye gruplarının oluşturduğu ekonomik yapılar, ulusal ve küresel rekabet ve başarının anahtarı olmaktadır. Bugün dünyada yaşanan ekonomik kriz ve riskler, artan gıda ve yiyecek-içecek güvenliğine yönelik ihtiyaç, çevresel felaketler ve iklim değişiklikleri karşısında, kooperatifçilik düşüncesi ve bu düşüncenin ortaya koyduğu sosyo-ekonomik örgütlenme modelleri daha da önem kazanmıştır. Ülkemizde ve dünyada, toplumsal ve ekonomik ihtiyacın bulunduğu hemen hemen her sektörde kendisine yer bulabilen Kooperatifler, tür ve sayı bakımından farklılaşmakta ancak sağladığı katkılarla daha stratejik boyuta gelmektedir. 20 Mayıs 1931 tarihinden bu yana, kuruluş amacına uygun olarak kooperatifçilik düşüncesini halka yaymaya çalışmakta olan Türk Kooperatifçilik Kurumu; kooperatifçilik alanındaki faaliyetleri, aylık ve periyodik olarak yayımlanan bilimsel eserleri ile Türk Kooperatifçiliğe katkılar sağlamaktadır. 21 Aralık 1944 yılında Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi ile başlayan kongre faaliyetlerimiz üçer yıllık periyotlarla kesintisiz devam edegelmiş ve bugün Nevşehir'de 22. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi ile sizlerin karşısına çıkartmıştır. 2 yıllık bir çalışmanın ürünü olan kongremize katkı sağlayan Sayın **Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY** Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu Başkanına, Sayın **Bernard THIRY-CIRIEC** Genel Direktörüne, Sayın **Prof. Dr. Mazhar BAĞLI** Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörüne, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu üyeleri ve personellerimize, bildirilerin değerlendirilmesi yaparak katkı sağlayan bilim kurulu üyesi meslektaşlarıma, kongre düzenleme kurulu ve sekreteryasında büyük çaba ve özveri ile görev yapan arkadaşlarıma sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım. 2 gün boyunca sürecek kongremizde bilimsel, akademik, sosyo-ekonomik bilgi, iyi örnek ve uygulamalarının paylaşılacağı, yeni işbirliklerinin ortaya çıkacağı, kooperatifçilik vizyonuna olumlu katkılar sağlanacağı beklentisini taşıyorum. Kongremize farklı ülke ve şehirlerden katılan kooperatifçilik sevdalıları, akademisyen ve araştırmacılara hoşgeldiniz diyor, Türk Kooperatifçilik Kurumu adına selam ve saygılarımızı sunarım.

Prof. Dr. Enver AYDOĞAN
Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı

Ülkemizde ve dünyada, toplumsal ve ekonomik ihtiyacın bulunduğu hemen hemen her sektörde kendisine yer bulabilen Kooperatifler, tür ve sayı bakımından farklılaşmakta ancak sağladığı katkılarla daha stratejik boyuta gelmektedir. 20 Mayıs 1931 tarihinden bu yana, kuruluş amacına uygun olarak kooperatifçilik düşüncesini halka yaymaya çalışmakta olan Türk Kooperatifçilik Kurumu; kooperatifçilik alanındaki faaliyetleri, aylık ve periyodik olarak yayımlanan bilimsel eserleri ile Türk Kooperatifçiliğe katkılar sağlamaktadır. 21 Aralık 1944 yılında Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi ile başlayan kongre faaliyetlerimiz üçer yıllık periyotlarla kesintisiz devam edegelmiş ve bugün Nevşehir'de 22. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi ile sizlerin karşısına çıkartmıştır.

2 yıllık bir çalışmanın ürünü olan kongremize katkı sağlayan Sayın **Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY** Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu Başkanına, Sayın **Bernard THIRY-CIRIEC** Genel Direktörüne, Sayın **Prof. Dr. Mazhar BAĞLI** Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörüne, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu üyeleri ve personellerimize, bildirilerin değerlendirilmesi yaparak katkı sağlayan bilim kurulu üyesi meslektaşlarıma, kongre düzenleme kurulu ve sekreteryasında büyük çaba ve özveri ile görev yapan arkadaşlarıma sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım.

2 gün boyunca sürecek kongremizde bilimsel, akademik, sosyo-ekonomik bilgi, iyi örnek ve uygulamalarının paylaşılacağı, yeni işbirliklerinin ortaya çıkacağı, kooperatifçilik vizyonuna olumlu katkılar sağlanacağı beklentisini taşıyorum. Kongremize farklı ülke ve şehirlerden katılan kooperatifçilik sevdalıları, akademisyen ve araştırmacılara hoşgeldiniz diyor, Türk Kooperatifçilik Kurumu adına selam ve saygılarımızı sunarım.

2 gün boyunca sürecek kongremizde bilimsel, akademik, sosyo-ekonomik bilgi, iyi örnek ve uygulamalarının paylaşılacağı, yeni işbirliklerinin ortaya çıkacağı, kooperatifçilik vizyonuna olumlu katkılar sağlanacağı beklentisini taşıyorum. Kongremize farklı ülke ve şehirlerden katılan kooperatifçilik sevdalıları, akademisyen ve araştırmacılara hoşgeldiniz diyor, Türk Kooperatifçilik Kurumu adına selam ve saygılarımızı sunarım.

2 gün boyunca sürecek kongremizde bilimsel, akademik, sosyo-ekonomik bilgi, iyi örnek ve uygulamalarının paylaşılacağı, yeni işbirliklerinin ortaya çıkacağı, kooperatifçilik vizyonuna olumlu katkılar sağlanacağı beklentisini taşıyorum. Kongremize farklı ülke ve şehirlerden katılan kooperatifçilik sevdalıları, akademisyen ve araştırmacılara hoşgeldiniz diyor, Türk Kooperatifçilik Kurumu adına selam ve saygılarımızı sunarım.

Kurum Başkanımız **Prof.Dr. Ali Fuat ERSOY**
Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi Rektörü'ne
Plaket Sunarken

Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı
Prof Dr. Enver AYDOĞAN
CİRİEC Genel Sekreteri **Bernard THIRY** Plaket Sunarken

22. kongreden izlenimler....

Nevşehir ilimizin, müzeleri, örenleri ve diğer önemli tarihi yapılarını görmek amacıyla katılımcılara gezi düzenlenmiştir

KOOPERATİFLERDE GENEL KURULUN TOPLANTI VE KARAR NİSAPLARI

Mustafa YAVUZ*

1. Giriş

Kooperatifler, fertlerin tek başlarına yapamayacakları veya birlikte yapmalarında yarar bulunan işleri, en iyi biçimde ve uygun fiyata yapmak üzere dayanışma suretiyle ekonomik güçlerini bir araya getirmeleriyle oluşan özel hukuk tüzel kişileridir.

Kooperatiflerin kuruluş amacı, şahıs ve sermaye şirketleri gibi kar elde edip bunu ortaklarına dağıtmak değil, ortakların belirli ekonomik menfaatlerini ve ihtiyaçlarını sağlayıp korumaktır.

Bir başka anlatımla kooperatifler, çoğunlukla düşük ve orta gelir düzeyine sahip kişilerin, karşılıklı güven temelinde bir araya gelerek kurdukları ortaklıklardır.¹

Bu kapsamda, kooperatiflerin varlığını sürdürebilmesi ve yönetim kurulunun denetiminin sağlanabilmesi açısından genel kurul toplantıları büyük öneme sahiptir. 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa² (**KoopK**) göre genel kurul, kooperatiflerin üç zorunlu organından biridir.

Genel kurul bütün ortakları temsil eden en yetkili organdır ve ortaklar, kooperatif işlerine dair haklarını genel kurulda kullanırlar. Buna istinaden anılan Kanunda ve anasözleşmelerde, genel kurullarda uygulanacak toplantı ve karar nisapları (**yeter sayıları**) için özel düzenlemeler öngörülmüştür.

Toplantı nisabı, genel kurulun toplanarak görüşmelere başlayabilmesi ve gündemdeki konuları görüşebilmesi için toplantıda bulunması gereken asgari ortak sayısını; karar nisabı da toplantıya katılan ortakların bir karar alabilmesi için gerekli olan asgari oy miktarını ifade etmektedir. İşte bu çalışmada, kooperatiflerde genel kurulun toplantı ve karar nisabı tüm yönleriyle ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

2. Genel Kurul Toplantı Nisabı

Kooperatiflerin genel kurul toplantı nisabına ilişkin olarak KoopK'nın 45/III. maddesinde, "**Toplantı nisabı anasözleşmede gösterilir. Ancak yapı kooperatiflerinin genel kurul toplantılarında ortakların en az ¼'ünün şahsen veya temsilen hazır bulunmaları şarttır.**" hükmüne yer verilmiştir.

Kanun koyucu, sadece yapı kooperatifleri (**konut yapı, toplu işyeri yapı ve küçük sanayi sitesi yapı kooperatifleri**) için asgari toplantı nisabı öngörmüş, diğer kooperatif türleri içinse asgari bir nisap belirlemeyip, bu nisabın anasözleşmede gösterilmesini kurala bağlamıştır.

***Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı**

1) Mustafa Yavuz, *Kooperatiflerde Genel Kurul Toplantılarının Her Yılın İlk Altı Ayı İçinde Yapılma Zorunluluğu*, *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, Mayıs 2017, S.161, s.238.

2) 1163 sayılı *Kooperatifler Kanunu*, 10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı *Resmi Gazete*'de yayımlanmıştır.

O halde, yapı kooperatiflerinde asgari toplantı nisabı olan ortakların en az ¼'ünün hazır bulunması şartı, anasözleşme ile dahi hafifletilemez, ancak bu nisap, anasözleşmeye konulacak hükümlerle ağırlaştırılabilir. Bu durumda, yapı kooperatifi dışındaki diğer kooperatif türlerinde ise genel kurulun toplantı nisabına ilişkin olarak anasözleşmelere bakmak gerekir.

İlgili bakanlıklar tarafından hazırlanan örnek anasözleşmelerde genel olarak toplantı nisabı, **“Genel kurulun toplanabilmesi ve gündemdeki konuları görüşebilmesi için kooperatife kayıtlı ortaklardan genel kurula katılma hakkına sahip olanların en az ¼'ünün şahsen veya temsilen toplantıda hazır bulunması gerekir. İlk ve müteakip toplantılarda aynı nisap aranır.”** hükmü yer almaktadır.

Anasözleşmelerinde bu hükmün yer aldığı kooperatiflerde, kayıtlı ortaklardan genel kurula katılma hakkına sahip olanların şahsen ya da temsilen en az dörtte biri hazır bulunmadıkça genel kurul toplantısı açılmaz ve genel kurul yapılamaz. Yapı kooperatifleri de dâhil olmak üzere diğer kooperatiflerde, toplantı nisabının sağlanamaması veya başka bir sebeple genel kurul toplantısının ertelenmesi üzerine yapılan müteakip (**ikinci, üçüncü**) toplantılarda da aynı nisabın aranması şarttır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, ilgili bakanlıklarca hazırlanan tüm örnek anasözleşmelerde asgari toplantı nisabı, ortakların en az ¼'ü değildir.

Nitekim esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifleri için ilgili bakanlık olarak Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca hazırlanan örnek anasözleşmelere göre söz konusu kooperatiflerde toplantı nisabı **“Genel kurulun toplanabilmesi ve gündemdeki konuların görüşebilmesi için, kooperatife kayıtlı ortaklardan genel kurula katılma hakkına sahip olanların en az 1/10'unun şahsen veya temsilen toplantıda hazır bulunması gerekir. İlk toplantıda nisap temin edilemediği takdirde ikinci toplantıda nisap aranmaz.”** şeklinde düzenlenmiştir. Tarım satış kooperatifleri için de örnek anasözleşmelerde toplantı nisabı farklı şekilde düzenlenmiştir.³

İlgili örnek anasözleşmelere göre bu kooperatiflerde, genel kurul toplantısının açılabilmesi için genel kurula katılma hakkı olan ortakların yarısından fazlasının bizzat hazır bulunması ve ortaklar cetvelini imzalaması, ilk toplantıda toplantı nisabı sağlanamadığı takdirde, ikinci toplantıda en az divan heyetini ve yönetim kurulu asıl ve yedek üye sayısını oluşturacak sayıda ortağın bizzat hazır bulunması ve ortaklar cetvelini imzalaması şarttır.⁴

Şimdi kooperatiflerin **“normal toplantı yeter sayısıyla” (ortakların en az ¼'ünün şahsen veya temsilen hazır bulunması halinde)** toplanabilme olasılıklarını rakamsal örneklerle açıklayalım:⁵

- ➔ 100 ortaklı bir kooperatif (100 : 4 = 25) en az 25,
- ➔ 80 ortaklı bir kooperatif (80 : 4 = 20) en az 20,
- ➔ 97 ortaklı bir kooperatif (97 : 4 = 24,25) en az 25,
- ➔ 99 ortaklı bir kooperatif (99 : 4 = 24,75) en az 25,

ortak veya temsilcinin iştirakiyle toplanabilir.

Diğer taraftan, her ne kadar KoopK'da toplantı nisabının toplantı süresince sağlanacağına ilişkin bir hüküm yok ise de, aynı Kanununun 98. maddesi⁶ yollamasıyla kooperatifler için de geçerli olan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun⁷ (TTK) 418/l. maddesi uyarınca asgari toplantı nisabının toplantı süresince korunması şarttır.

Toplantı nisabının kalmadığının sonradan tespit edilmesi halinde Bakanlık temsilcisi, toplantıya

3) <http://koop.gtb.gov.tr/data/54917524f293703cbcde0b46/24-ESNAF%20VE%20SANATKARLAR%20KREDİ%20VE%20KEFALET%20KOOPERATİFİ%20ANASÖZLEŞMESİ.pdf> (Erişim-29.09.2017).

4) <http://koop.gtb.gov.tr/data/5491743af293703cbcde0b43/21-%20Tarım%20Satış%20Kooperatifi%20Örnek%20Anasözleşmesi.pdf> (Erişim-29.09.2017).

5) Cafer Tayyar Çöklü, *Uygulamada Yapı Kooperatifleri, Omaş Ofset, İstanbul 2001, s.250.*

6) KoopK'nın 98. maddesi, *“Bu Kanunda aksine açıklama olmayan hususlarda Türk Ticaret Kanunundaki anonim şirketlere ait hükümler uygulanır.”* hükmünü amirdir.

7) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

devam edilmemesi yönünde gerekli uyarılarda bulunur ve durum tutanağa bağlanır. Düzenlenecek bu tutanakta toplantı nisabına ilişkin olması gereken ortak sayısı ile toplantı mahallinde bulunan mevcut ortak sayısı ayrıca belirtilir.

Öte yandan, toplantı başlamadan önce anasözleşmede öngörülen asgari toplantı nisabının sağlanamaması halinde toplantı ertelenir ve durum aynı şekilde tutanağa bağlanır.

Uygulamada toplantı nisabı, toplantı başlamadan önce toplantıda hazır bulunanlar listesindeki imzalardan tespit edilmekte ve toplantı nisabının bulunması halinde toplantı başlatılmaktadır. Ortaklar toplantıya bizzat katılabileceği gibi temsilen de katılabilir.⁸

Toplantı nisabının tespiti bakımından, asaleten veya temsilen toplantıya katılanların, ortaklar cetvelini (*toplantıya katılanlar listesini*) imzalaması gerekir.

Bu kapsamda, aynı ortağa ilişkin birden fazla temsilci belgesinin olması ya da temsilci belgesi veren ortağın kendisinin de toplantıya katılmış olabileceği gibi durumlara dikkat edilmelidir.⁹

3. Genel Kurul Karar Nisabı

Kooperatiflerde karar nisabı, **“olağan karar nisabı”** ve **“ağırlaştırılmış karar nisabı”** olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır.

3.1. Olağan Karar Nisabı

Olağan karar nisabına ilişkin olarak, KoopK'nın 51/l. maddesinde, **“Kanun veya anasözleşmede aykırı hüküm bulunmadıkça genel kurul kararlarında ve seçimlerde oyların yarıdan bir fazlasına itibar olunur.”** denilmektedir.

Bu halde, kural olarak karar nisabı **“oyların yarıdan bir fazlası”** olmakla birlikte, anasözleşmede karar için daha ağır nisap öngörülmesi mümkündür.

Dolayısıyla, karar nisabının tespitinde öncelikle Kanunda ve anasözleşmede bu hususta bir hükmün olup olmadığına bakılması lazımdır.

Bu hususta örnek anasözleşmelerde, **“Genel kurulda kararlar toplantı nisabının sağlanması koşuluyla oylama sırasındaki mevcudun yarıdan fazlasının oyu ile alınır.”** hükmü yer almaktadır.

Söz konusu hüküm çerçevesinde, genel kurul kararlarının kabulüne ilişkin karar nisabı, ortaklar cetvelindeki imza sayısına ve dolayısıyla toplantı nisabına göre değil, toplantı nisabı sağlanmak şartıyla ilgili kararın oylamasına katılanların yarıdan bir fazlasının aynı yöndeki oyuna göre belirlenir.

Ancak, hiçbir durumda karar nisabı, toplantı nisabının (kooperatife kayıtlı ortaklardan genel kurula katılma hakkına sahip olanların en az ¼'ünün şahsen veya temsilen toplantıda hazır bulunması) altına düşmemelidir. Keza Yargıtay bir kararında; “Dava konusu genel kurulun, 28.06.2014 tarihli birinci toplantıda çoğunluk sağlanamadığından ertelendiği, 13.07.2014 tarihinde erteleme sonrası toplandığı, tutanağa göre 342 kayıtlı ortaktan 110 ortağın toplantıya katıldığı, ilk oylamaya ilişkin genel kurulun 3. gündem maddesinde divan başkan ve üyeleri ile ilgili iki ayrı listenin oylamaya sunulduğu, 56 oy alan birinci listenin divan heyeti olarak seçildiği, ikinci listenin 40 oy aldığı, buna göre divan listelerinin oylandığı sırada salonda 96 ortağın bulunduğu, çekimser oy kullanıldığı tespitine yer verilmediği, dolayısıyla diğerlerinin toplantı salonunu terk ettikleri anlaşılmıştır.

Anasözleşmenin 62. maddesinde yer alan **“Kararlar hazır bulunan ortakların çoğunluğu**

8) KoopK'nın ve örnek anasözleşmelerin ilgili hükümlerine göre; yapı kooperatifleri dışındaki diğer kooperatiflerde toplantı tarihinden üç ay evvel ortak olmayanlar hariç her ortak genel kurula katılma hakkına sahiptir. Yapı kooperatiflerinde genel kurul toplantılarına katılmak için üç aylık süre şartı aranmaz. Öte yandan, her ortak yalnız bir oya sahip olup yazı ile izin verilmek suretiyle bir ortak diğer bir ortağı, oyunu kullanmak üzere temsilci tayin edebilir. Eş ve birinci derece (ortağın; çocuğu, anne ve babası, eşinin annesi ve babası) akrabalar için temsilde ortaklık şartı aranmaz. Ortak sayısı 1.000'i geçtiğinde her ortak en çok 9 olmak üzere birden fazla ortağı temsil edebilir. Yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile kooperatifi temsile yetkili kılınan kimseler vekâleten oy kullanamazlar.

9) Yusuf Üstün, Muhittin Aydın, Kooperatifler Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2014, s.206.

ile alınır.” hükmü, anılan maddenin bütünü Türk Borçlar Kanununun 19. maddesi hükmü gereğince yorumlandığında ağırlaştırılmış nisap getirme amacıyla konulmamış olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Hazirun cetveli, genel kurul toplantısına iştirak eden ortaklara toplantıya katıldıklarını imzaları ile tasdik imkanı veren bir belge olup, hazirun cetvelinde imzası bulunanlara toplantıyı sonuna kadar izleme ve kararlara katılma yükümlülüğü getiren yasal veya sözleşmeye dayalı bir düzenleme mevcut değildir.

Kanun ve anasözleşmede belirlenen toplantı nisabını etkilememek kaydıyla (**somut olayda etkilemediği görülmektedir.**) toplantıya katılan ortakların bir bölümünün genel kuruldan ayrılması mümkün bulunduğundan, karar nisabının da her gündem maddesinin oylamasına katılan kişiler üzerinden belirlenmesi gerekmektedir.

Dava konusu divan listelerinin oylanması sırasında oylamaya 96 kişinin katıldığı, karar nisabının da bu sayıya göre belirlenmesi gerektiği, seçilen listenin 56 oy alması karşısında gerekli karar nisabının oluştuğu anlaşılmış olup, mahkemece hazirun cetvelinde imzası bulunanların sayısına göre, seçilen liste yönünden karar nisabının oluşmadığının kabulü hatalı olmuştur.” demektedir.¹⁰ Yüksek Yargının benzer kararları da bu yöndedir.¹¹

Öte yandan, anasözleşme ile özel bir nisap belirlenmemiş ise, tasfiye halinde kooperatiflerin genel kurul toplantılarında nisap aranmaz. Kararlar ise oy çokluğu ile verilir. (*KoopK md. 81/IV*).

Örnek anasözleşmelerde ise aktiflerin toptan satışının görüşüleceği gündem maddesi hariç olmak üzere, tasfiye süresince yapılacak genel kurul toplantılarında nisap aranmayacağı ifade edilmiştir.

Aynı örnek anasözleşmelerde, kooperatif genel kurulu aksine karar vermedikçe tasfiye memurlarının kooperatifin aktiflerini pazarlık yoluyla da satabileceği, önemli miktarda aktiflerin toptan satılabilmesi için ise bütün ortakların $\frac{3}{4}$ 'ünün rızası gerekli olduğu belirtilmiştir.

Son olarak belirtelim ki, örnek anasözleşmelerde karar nisabına ilişkin olarak **“mevcudun yarından fazlası”** ibaresi kullanıldığından, genel kurulda yapılan oylama neticesinde oyların eşit çıkması halinde karar nisabı şartı sağlanmadığından öneri de reddedilmiş olacaktır.

3.2. Ağırlaştırılmış Karar Nisabı

Kooperatif genel kurulunda bazı kararların alınabilmesi, KoopK'da özel olarak öngörülen sayıda ortağın kabul yönünde oy kullanması şarttır. Bu kararlar nitelikli çoğunluk gerektiren kararlardır. Ağırlaştırılmış karar nisabı gerektiren kararlar esasen KoopK'nın 51. ve 52. maddelerinde düzenlenmiştir. Bununla birlikte, anasözleşmede, alınacak başka kararlar için de ağırlıklı nisap öngörülebilir. Örneğin, ortağın kooperatiften çıkarılması kararı için Kanunda nitelikli çoğunluk aranmamış iken, kooperatif anasözleşmesine konulacak hükümlerle nitelikli çoğunluk şartı getirilebilir. Öte yandan, Kanunda belirtilen ağırlaştırılmış nisaplar, anasözleşme ile daha da ağırlaştırılabilir, ancak hafifletilemez. Bu açıklamalardan sonra KoopK'da öngörülen ağırlaştırılmış (nitelikli) karar nisapları aşağıda özetlenmiştir.

- KoopK'nın 51/II. maddesinde, kooperatifin dağılması veya diğer bir kooperatifle birleşmesi ve anasözleşmenin değiştirilmesi kararlarında fiilen kullanılan oyların $\frac{2}{3}$ 'ü çoğunluğun gerekli olduğu, ancak anasözleşmenin bu kararların alınması için oy çoğunluğu hakkında daha ağır hükümler koyabileceği belirtilmiştir.

Anılan Kanunda karar nisabına ilişkin olarak **“fiilen kullanılan oyların $\frac{2}{3}$ 'ü”** denilmişken, örnek anasözleşmelerde bu nisap **“ortaklar cetvelinde imzası bulunanların $\frac{2}{3}$ çoğunluğu”** şeklinde ifade edilmiştir.

Esasen örnek anasözleşmelerde, karar nisabı, toplantı nisabına endekslendiğinden, belirtilen hususlarda karar alma daha ağır nisaba bağlanmış olmaktadır.

O halde, kooperatifin dağılması (sona ermesi) veya diğer bir kooperatifle birleşmesi ve anasözleşmenin herhangi bir maddesinin değiştirilmesine ilişkin karar nisabının tespitinde anasözleşmedeki hükme göre hareket edilmesi uygun olacaktır.

10) Yargıtay 23. H.D.'nin 14.09.2015 tarihli ve E.2015/6627, K.2015/5858 sayılı kararı.

11) Yargıtay 11. HD.'nin 11.11.2002 tarihli ve E.2002/5523, K.2002/10180 sayılı kararı.

Yeri gelmişken belirtelim ki, söz konusu hususlarda hem KoopK'da hem de örnek anasözleşmelerde öngörün nisap, karar nisabı olup toplantı nisabı değildir.

Kanaatimizce, bahsi geçen konularda karar alırken olağan toplantı nisabının sağlanmış olması yeterlidir. Ancak, öğretilerde farklı görüşler de bulunmaktadır.

- Ortakların kooperatife karşı sorumluluğu taahhüt ettikleri sermaye ile sınırlıdır. Ortakların şahsi sorumluluklarının ağırlaştırılması¹² veya ek ödeme yükümlülüğünün¹³ ihdas edilmesi için genel kurulda bütün ortakların $\frac{3}{4}$ 'ünün rızası gereklidir.

Ancak, kamu kuruluşlarından kredi alan kooperatiflerin kredi miktarının artırılmasından yararlanmak üzere alacakları kararlarda bu şart aranmaz ve olağan karar nisabı yeterli olur (*KoopK md. 52/1*). Burada aranan çoğunluğa dair nisap, toplantıya katılan ya da fiilen oy kullananlara göre değil, bütün ortakların sayısına göre tespit edilir.

Diğer taraftan, bir kooperatifin başka bir kooperatifle birleşmesi suretiyle sona erdirilmesi halinde, dağılan kooperatifin ortakları açısından şahsi sorumluluğun artırılması veya ek ödeme yükümlülüğü söz konusu olacak ise bu takdirde birleşme kararının $\frac{2}{3}$ değil, bütün ortakların $\frac{3}{4}$ 'ünün kabul oyu ile alınması gerekir (*KoopK md. 84/1-11*).

Son olarak şunu da ifade etmekte yarar var ki, yapı kooperatiflerinde inşaatın tamamlanması için istenen taksitler veya ara ödemeler ek ödeme yükümü olarak değerlendirilemez.

Dolayısıyla, bu gibi kararların alınması için $\frac{3}{4}$ değil, normal karar nisabı yeterlidir.

- Ayın nevinden sermaye konması veya kooperatifin mevcut bir işletmeyi veya ayınları devralması anasözleşme ile kabul edilebilir.

Anasözleşmede ayınların değeri tespit edilmemiş ise bu tespit kurucular tarafından toplantıya çağrılacak ilk genel kurulda ortak adedinin $\frac{2}{3}$ 'ünü temsil eden ortakların çoğunluğu ile seçilecek bilirkişi tarafından yapılır.

Ortakların, $\frac{2}{3}$ 'ünün birleşmesi mümkün olmayan hallerde bilirkişinin seçimi sulh hukuk mahkemesinden istenir. Bunun yanında atanan bilirkişi, gereken raporları düzenleyip verdikten sonra yapılacak genel kurul toplantısında konu görüşülür.

Ortak sayısının en az yarısının¹⁴ asaleten ve temsilen toplantıda bulunması şartıyla bilirkişi raporları okunup incelendikten ve gereğinde ayın nevinden sermaye koyan kimselerin ve devralınacak işletmenin veya ayınların sahibinin açıklamaları dinlendikten sonra değerlerinin aynen kabul veya reddine yahut ilgililerin muvafakatiyle değerlendirilmesine çoğunlukla karar verilir (*KoopK md. 20, 21, 22*).

4. Toplantı Ve Karar Nisaplarına Uyulmamasının Sonuçları

Genel kurul toplantısında alınan kararların kanunun emredici hükümlerine aykırı olması halinde mezkûr kararlar "yok hükmünde" kabul edilmektedir.

Bu kapsamda, kooperatif genel kurul toplantılarında KoopK'da düzenlenen toplantı veya karar nisaplarına uyulmadan alınan kararlar kesin olarak hükümsüzdür (**yoklukla maluldür**). Nitekim genel kurul, gerekli nisaplar oluşmadan toplanmış veya karar almıştır.

12) Ortakların şahsi sorumluluklarının ağırlaştırılması, ortakların sermaye payı taahhüdü dışında belirli bir miktara kadar sınırlı veya sınırsız bütün malvarlık-larıyla kooperatif alacaklılarına karşı sorumlu olmalarıdır (*KoopK md. 29, 30*). Bu tür bir sorumluluk, anasözleşmede hüküm bulunması halinde söz konusu olabilir.

13) Ek ödeme yükümlülüğü, anasözleşme ile ortakların ek ödemelerle yükümlendirebilmesidir. Ancak, ek ödemelerin yalnız bilanço açıklarını kapatmak için kullanılması şarttır. Ek ödeme yükümlülüğü sınırsız olabileceği gibi belirli miktarlarla veya iş hacmi ile veya paylarla orantılı olarak da sınırlandırılabilir (*KoopK md. 31*).

14) Söz konusu nisap, ağırlaştırılmış toplantı nisabı olmakla birlikte, konu bütünlüğü açısından çalışmanın bu kısmında yer verilmiştir.

Buna karşın, toplantı ve karar nisaplarına ilişkin Kanun hükümleri emredici niteliktedir. Yargıtay'ın da uygulaması, toplantı veya karar nisapları sağlanmadan alınan kararların yok hükmünde olduğu yönündedir.¹⁵

Öyle ki, bu durumda kanunun emredici hükmü ile getirilmiş olan sıhhat şartına uyulmamıştır. Dolayısıyla, söz konusu kararların iptali değil, ancak batıl olduğunun tespiti mahkemeden istenilebilir. Mutlak butlanla batıl olarak kabul edilen bu nitelikteki kooperatif genel kurul kararları, baştan itibaren hüküm ve sonuç doğurmaz ve daha sonra sağlığa kavuşturulamaz.

Diğer bir deyişle, bu kararlar ölü doğmuş kararlardır. Söz konusu kararlar; mahkemece de resen dikkate alınır, def'i olarak ileri sürülebileceği gibi belli bir süreye bağlı olmaksızın bir tespit davasının konusunu da oluşturabilir.

Ortaklar, yönetim kurulu, yönetim kurulu üyelerinden ve denetçilerden her biri ile güncel menfaati ve hukuki yararı bulunan herkes, toplantı ve/veya karar nisabına uyulmadan alınan genel kurul kararlarının yok olduğunun/butlan olduğunun tespiti amacıyla herhangi bir süreye bağlı olmaksızın dava açabilir.

Dava açmak için toplantıda hazır bulunup karara muhalif kalmak ve muhalefeti tutanağa geçirtmek zorunlu değildir. Bu davada husumet kooperatife tevcih edilir. Yetkili mahkeme ise kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesidir.

5. Sonuç

1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kooperatiflerde genel kurul, tüm ortakların temsil edildiği en yetkili organdır. Geçerli bir genel kurul kararının varlığından bahsedebilmek için genel kurul toplantılarında mevzuatta öngörülen toplantı ve karar nisaplarına uyulması zorunludur.

Bu kapsamda, yapı kooperatiflerinin genel kurul toplantılarında ortakların en az ¼'ünün şahsen veya temsilen hazır bulunması kanunen şarttır. Diğer kooperatif türlerinin toplantı nisabı ise anasözleşmelerinde gösterilir. İlgili bakanlıklarca hazırlanan örnek anasözleşmelerde de genel olarak toplantı nisabı, yapı kooperatiflerinde olduğu gibi, kooperatife kayıtlı ortaklardan genel kurula katılma hakkına sahip olanların en az ¼'ünün şahsen veya temsilen toplantıda hazır bulunması şeklinde belirlenmiştir.

Dolayısıyla, Kanun ve/veya anasözleşmede öngörülen toplantı nisabı sağlanmadıkça genel kurul açılmaz ve toplantı yapılamaz. Asgari toplantı nisabının toplantı süresince korunması şarttır. Kooperatif genel kurullarında karar nisabı ise toplantı nisabının sağlanması koşuluyla oylama sırasındaki mevcudun yarısından fazlasının oyudur.

Kooperatifler Kanunu ve yargı kararlarına göre genel kurul kararlarının kabulüne ilişkin karar nisabı, ortaklar cetvelindeki imza sayısına ve dolayısıyla toplantı nisabına göre değil, toplantı nisabı sağlanmak şartıyla ilgili kararın oylamasına katılanların yarısından bir fazlasının aynı yöndeki oyuna göre belirlenir. Bunun yanında, Kanunda bazı kararların (**kooperatifin dağılması veya diğer bir kooperatifle birleşmesi, anasözleşmenin değiştirilmesi, ortakların şahsi sorumluluklarının ağırlaştırılması veya ek ödeme yükümlülüğünün ihdası gibi**) alınabilmesi için ağırlaştırılmış nisaplar aranmaktadır.

Toplantı ve karar nisaplarına uyulmadan alınan kooperatif genel kurul kararları mutlak butlanla batıldır. Bu nitelikteki kararlar, baştan itibaren hüküm ve sonuç doğurmaz. Söz konusu kararların butlan olduğunun tespiti için güncel menfaati ve hukuki yararı bulunan herkes, herhangi bir süreye bağlı olmaksızın dava açabilir.

15) Yargıtay 23. H.D.'nin 04.07.2012 tarihli ve E.2012/2440, K.2012/4631 sayılı, 25.06.2012 tarihli ve E.2012/2799, K.2012/4332 sayılı, 28.05.2012 tarihli ve E.2011/4739, K.2012/3725 sayılı; Yargıtay 11. H.D.'nin 17.03.2006 tarihli ve E.2005/9997, K.2006/2773 sayılı, 08.07.1993 tarihli ve E.447 K.5045 sayılı, 29.04.1993 tarihli ve E.1992/5419, K.1993/5826 sayılı, 24.12.1991 tarihli ve E.2894/K.6832 sayılı, 12.04.1983 tarihli ve E.1163/K.1914 sayılı kararları.

KOOPERATİFTE DENETÇİLERİNİN GÖREV VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Özdem SATICI TOPRAK*

I - Giriş

Kooperatifler yönetim kurulu tarafından idare ve temsil olunmaktadır. Bu işlemlerin ortaklarca bireysel olarak denetlenmesi uygulanabilir olmadığından yönetim kurulunun yürüttüğü faaliyetlerin incelenmesi görevi denetçiler tarafından yerine getirilmekte, yapılan denetim sonuçları genel kurulun bilgi ve ibrasına sunulmaktadır.

Denetçilerin asli görevi yönetim kurulu üyelerinin yıllık işlemlerinin incelenmesi ve yapılan inceleme sonrası genel kurulun bilgilendirilmesi olmakla birlikte, bu görevin dışında özel inceleme gerektiren başkaca yükümlülükleri de bulunmaktadır.

II - Denetçilerin Yıllık İnceleme Ve Rapor Tanzimi Yükümlülükleri

Belirttiğimiz üzere kooperatiflerde denetim görevi denetçiler tarafından yerine getirilmektedir. Ancak tarım satış kooperatifleri ile bağımsız denetim kapsamı dışında kalan tarım satış kooperatifleri birlikleri 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 397/5. Maddesi uyarınca Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nca hazırlanıp Bakanlar Kurulunca çıkarılacak yönetmelikte belirtilen esaslara göre denetleneceğinden bu kurumlarda kooperatif denetçisi seçimi ve denetimi yapılmamaktadır.

Kooperatiflerde denetim görevi bir veya daha fazla denetçi tarafından yapılabileceği gibi bu görev tek bir denetçi tarafından da ifa edilebilmektedir. (KK Md.65/2)

Tarım kredi kooperatifleri ile tarımsal amaçlı kooperatifler hariç olmak üzere¹ kooperatiflerde denetçilerin kooperatif ortağı olması da zorunlu tutulmamıştır. (KK Md.65/2)

Yönetim kurulunun bir yıllık işlemlerinin denetimi ve bu denetim sonucunda düzenlenen raporun genel kurula arz edilmesi denetim kurulunun rutin görevleri arasındadır.

Kanun'da denetçilerin genel kurul namına kooperatifin bütün işlem ve hesaplarını tetkik edecekleri, *bu amaçla denetçilerin işletme hesabıyla bilançonun defterlerle uygunluk halinde bulunup bulunmadığını, defterlerin düzenli bir surette tutulup tutulmadığını ve işletmenin neticeleriyle mameleki hakkında uyulması gerekli olan hükümlere göre işlem yapıp yapılmadığını incelemekle yükümlü oldukları* hüküm altına alınmıştır.(KK Md.65/1, 66/1)

* **Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı**

1) Bkz. 1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu Ek Madde 1, <http://www.tarim.gov.tr/TRGM/Lists/KutuMenu/Attachments/24/Tar%C4%B1msal%20Kal.%20Koop.%20Anaszi%C5%9Fmsi.pdf>

Kooperatif defterlerinin Türk Ticaret Kanunu'nda belirtilen esaslara uygun tutulmaması halinde kooperatif denetçilerinin cezai sorumluluğuna gidilmesinin Anayasanın eşitlik ilkelerine uygun olmadığı ve bu nedenle denetçilerin cezai sorumluluğunun kaldırılması amacıyla 2013 yılında Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru reddedilmiş ve böylece kooperatif ticari defterlerinin usulüne uygun tutulup tutulmadığını incelemek kooperatif denetçilerinin sorumluluk alanı içinde kalmıştır.²

Denetçilerin inceleme yükümlülüğü ana sözleşmelerde daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Buna göre örneğin Kooperatif işlemlerinden bilgi edinmek ve gerekli kayıtların düzenli olarak tutulmasını sağlamak amacıyla en az üç ayda bir defa kooperatifin defterlerini incelemek, en az üç ayda bir defa kooperatifin nakit mevcudu ile menkul değerlerini kontrol etmek, bütçe, bilanço ve gelir-gider cetvelini denetlemek gibi görevlerin de denetim kurulunca yerine getirilmesi gerekmektedir.³

Denetçilerin inceleme sonuçlarını yılda bir defa yapılması zorunlu olan olağan genel kurul toplantılarında⁴ genel kurulun bilgi ve ibrasına sunmaları şart olup, söz konusu raporda yer alacak başlıklar mülga Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca bir tebliğ şeklinde hazırlanmış ve 2008 yılında yürürlüğe girmiştir.⁵

Buna göre kooperatif denetçilerinin tebliğde belirtilen unsurlara göre denetim kurulu raporunu tanzim etmeleri ve bu raporu genel kurula sunmaları gerekmekte olup gerek inceleme yükümlülüğünün ve gerekse rapor düzenleme yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde kooperatif denetçilerinin cezai sorumluluğu doğacaktır. (KK Md.66, 67, Ek:2/3)

Kanun'da birden fazla denetçinin aynı raporu tanzim etmeleri gibi bir yükümlülükten bahsedilmediği için özellikle görüş farklılığı bulunan denetçilerin ayrı ayrı rapor yazmalarının veya tek rapor tanzim etmekle birlikte görüş farklılıklarını bu raporda izah etmelerinin mümkün olduğu düşünülmektedir.

Ancak denetçilerin genel kurulu bilgilendirme yükümlülüğü yıllık toplantılarla sınırlı değildir. Zira denetçilerin görevlerini yerine getirdikleri esnada gördükleri eksiklikleri, kanun veya ana sözleşmeye aykırı hareketleri bundan sorumlu olanların bağlı oldukları organa ve gerekli hallerde aynı zamanda genel kurula bildirme mükellefiyetleri bulunmaktadır. (KK Md.67/2)

Buna göre örneğin denetçiler personelin çalışmasıyla ilgili tespit ettikleri eksiklikleri işveren konumunda olan yönetim kuruluna bildirecek, yönetim kurulunun kanun veya ana sözleşmeye aykırı eylemlerini de olağan veya olağanüstü genel kurul toplantılarında gündeme getirecektir.

Bununla birlikte bilindiği üzere 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'nda bu yıl içinde yapılan bir değişiklikle usul ve esasları ilgili Bakanlıkça⁶ yapılacak düzenlemede gösterilmek üzere; kooperatif üst kuruluşlarına ortak olunması ve genel kurul toplantısının gündemine konuyla ilgili

2) Bkz. Anayasa Mahkemesi'nin 2012/134 Esas, 2013/34 Karar ve 28/02/2013 tarihli kararı

3) <http://koop.gtb.gov.tr/data/54917524f293703cbcd0b46/24-ESNAF%20VE%20SANATKARLAR%20KRED%C4%B0%20VE%20KEFALET%20KOOPERAT%C4%B0F%C4%B0%20ANAS%C3%96ZLE%C5%9EMES%C4%B0.pdf>

4) Bkz. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu Madde 45/1

5) Bkz. 11/06/2008 tarih ve 26903 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kooperatifler Ve Üst Kuruluşları Denetim Kurulu Üyelerinin Genel Kurul Toplantılarına Sunacakları Denetim Kurulu Raporunun Usul Ve Esaslarına İlişkin Tebliğ

6) Tarımsal amaçlı kooperatifler ile tarım kredi kooperatiflerinin kuruluş ve denetimleri Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, yapı kooperatiflerinin kuruluş ve denetimleri Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, bu kooperatiflerin haricindeki kooperatif ve üst kuruluşlarının kuruluş ve denetimleri Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülmektedir.

madde konulması şartıyla olağan genel kurul toplantıları en fazla üç hesap dönemini kapsayacak şekilde ve birleştirilerek yapılabilmesine imkan sağlanmıştır. (KK Md.45/1)

Böylece üç yıllık genel kurul toplantısını birleştirmek suretiyle yapan kooperatiflerde denetim kurulunun inceleme dönemi üç yıllık hesap dönemini kapsayacak şekilde genişletilecek ve denetçi raporları da bu dönemi kapsayacak şekilde tanzim edilecektir.

III - Denetçilerin Ek İnceleme Ve Araştırma Yükümlülükleri

Kooperatif denetçilerinin temel ve rutin görevleri yıllık inceleme ve rapor tanzim etme olmakla birlikte başkaca görevleri de bulunmaktadır.

Buna göre denetçilerin aynı zamanda yönetim kurulunun ihmali halinde kooperatifi genel kurula çağırma (KK Md.43), yönetim kurulu üyelerinin Kanun'da sayılan şartları taşıyıp taşımadıklarını araştırma (KK Md.56/2), yönetim kurulunun toplantı nisabını kaybetmesi halinde boşalan bu üyeliklere geciktirmeksizin yeteri kadar yedek üye çağırma (KK Md.56/4) gibi görevleri de bulunmaktadır.

Denetçilere yönelik bazı yükümlülükler de ana sözleşmeler ile getirilmiştir.

Zira Kanun'da ana sözleşmeler ile gerek denetim teşkilatı hakkında daha geniş hükümler koymaya ve gerekse denetçilerin görev ve yükümlülüklerini artırmaya cevaz verilmiştir.(KK Md.69)

Buna göre örneğin, denetçiler aynı zamanda Yönetim kurulu üyelerinin Kanun ve ana sözleşme hükümleri ile iyi niyet esaslarına uygun davranmalarına nezaret etmek, kooperatif ortaklarının, yönetim kurulu üyeleri ve kooperatif personeli hakkındaki şikâyetlerini incelemek ve inceleme sonucunu yıllık raporunda açıklamak ve uygun gördükleri teklifleri yönetim kurulu ve genel kurul toplantıları gündemine koydurmak gibi görev ve yetkileri de mevcuttur.⁷

Kooperatif denetçilerine yönelik bazı yükümlülükler de yakın zamanda yasal düzenlemeye eklenmiştir. Buna göre kooperatiflerde kısaca *bağdaşmayan görev* olarak adlandırılan ikinci görev yasağının ihlal edilip edilmediğini incelemek görevi de denetim kuruluna verilmiştir.

Böylece kooperatif denetçileri, denetçisi oldukları kooperatiflerde görev yapan yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerin, bu kuruluşların hissedarı oldukları şirketlerde, katıldıkları vakıflarda ve diğer teşekküllerde yönetim kurulu üyesi veya denetçi olup olmadıklarını, personel yahut başka bir şekilde ücretli görev alıp olmadıklarını, bu kişilerin eş ve ikinci derece yakınlarının kuruluşların % 50'den fazla hissesi olan şirketlerde, katıldıkları vakıflarda ve diğer teşekküllerde yönetim kurulu üyesi, denetçi, personel veya ücretli çalışan olup olmadığını da incelemekle yükümlüdürler. (KK Ek Md.3)

Böylece denetçiler Kooperatifler Kanunu'nun 56/1, 67/2 ve Ek 3 üncü madde hükümleri çerçevesinde, bağdaşmayan görev yasağına aykırı uygulamaların olup olmadığını araştırmakla yükümlü olup, bu araştırma yükümlülüğünü yerine getirmemeleri halinde aynı Kanun'un Ek 2 nci maddesinin üçüncü fıkrasına göre sorumlu olacaklardır. ⁸

7) <http://koop.gtb.gov.tr/data/54917524f293703cbcd0b46/24-ESNAF%20VE%20SANATKARLAR%20KRED%20VE%20KEFALET%20KOOPERAT%20VE%20ANAS%20ZLE%20EMES%20>

8) Bkz. 27/06/2011 tarih ve 27977 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kooperatifler Ve Üst Kuruluşlarının Yönetim Kurulu Üyeleri Ve Denetçileri İle Bunların Eş Ve Hısımlarının Bağdaşmayan Görevlerine İlişkin Tebliğ

Bununla birlikte, denetçilerin inceleme ve rapor tanzim görevlerini yerine getirmeleri için yönetim kuruluna da bazı sorumluluklar yüklenmiştir.

Zira kooperatiflerin idaresi yönetim kuruluna ait olduğundan kooperatife ait defter, belge, kasa, makbuz gibi tüm dökümanlar yönetim kurulunun tasarrufu altında bulunmakta, denetçiler de denetim görevini yerine getirmeleri için bu verileri incelemeye ihtiyaç duymaktadırlar.

Buna göre kooperatif yönetim kurulu üyelerinin denetim görevini ifa etmek isteyen denetçilere defter ve belgeleri vermeleri, ayrıca incelenen konularla ilgili olarak istenecek her türlü bilginin de denetçilere sunulması gerekmektedir.(KK Md.66/2)

Denetçilerin de bu görevlerini yerine getirdikleri esnada öğrendikleri ve açıklanmasında kooperatifin veya ortakların zararına neden olabilecek hususları kooperatif ortaklarına ve üçüncü şahıslara açıklamaları icap etmektedir.(KK Md.68)

Sır saklama yükümlülüğünün ihlali halinde doğacak zarardan kooperatif denetçileri sorumlu olacaklardır.(KK Md.98 6102 TTK Md.404)

Kooperatif denetçilerinin bir diğer yükümlülüğü de ortakların dikkatini çektikleri ve açıklama yapılmasını istedikleri hususlarla ilgili olarak denetim yapmaktır.(KK Md.66/3)

Zira kooperatiflerde ortaklara doğrudan kooperatif defter ve belgelerini inceleme veya bunlarla ilgili olarak yöneticilerden özel bilgi talep etme hakkı tanınmamıştır. (KK Md.24)

Ancak bazı hallerde ortaklar spesifik bir olay veya hesapla ilgili bilgi edinme veya şüpheli bir işlemi incelemeye ihtiyaç duyabilmektedir.

Örneğin bir konut yapı kooperatifinde ortaklardan biri yüklenici firmaya hakediş dışı ödeme yapıldığını veya kooperatifin piyasadaki yüksek faiz oranlarıyla borç para aldığını öğrenmiş ise bu hususun incelenmesini kooperatif denetçilerinden talep edebilecektir.

Böyle bir talep karşılığında denetçilerin gerekli incelemeyi yapması ve bu inceleme sonucunda vardığı sonuçlara da hazırladığı denetim kurulu raporunda yer vermesi gerekmektedir. ⁹

IV- Sonuç

Kooperatiflerde denetim görevi genel kurulca seçilen denetçiler tarafından yerine getirilmektedir. Kooperatif denetçileri esasen yönetim kurulunun görevini kanun ve ana sözleşme hükümleri ile genel kurul kararlarına uygun olarak yerine getirip getirmediğini incelemekle görevlidirler. Ancak denetçilerin rutin incelemeler dışında da bazı mükellefiyetleri bulunmaktadır.

Bu görevler gerektiğinde genel kurulu toplantıya çağırımdan yönetim kurulu üyelerinin bağdaşmayan görev yasağını ihlal edip etmediklerinin incelenmesine kadar uzanan bir alanı kapsamaktadır.

Denetim kurulu üyelerinin yaptıkları yıllık incelemelerin haricinde gerek duymaları halinde her an kooperatif hesap ve işlemlerini genel kurul namına inceleme yetkileri mevcut olup, denetim görevini yerine getirmemelerinden doğacak zararlardan dolayı da hukuki sorumluluğu bulunmaktadır.

9) Bkz. 11/06/2008 tarih ve 26903 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kooperatifler Ve Üst Kuruluşları Denetim Kurulu Üyelerinin Genel Kurul Toplantılarına Sunacakları Denetim Kurulu Raporunun Usul Ve Esaslarına İlişkin Tebliğ madde c/6

SOSYAL KOOPERATİFÇİLİK BAĞLAMINDA ÇOCUK BAKIM KOOPERATİFLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

R. Gökçen MERT KORKMAZ*

Anahtar Kelimeler: Çocuk Bakım Kooperatifi, Sosyal Kooperatif, Okul Öncesi Kooperatif, Günlük Bakım Kooperatifi, Çok Paydaşlı Kooperatif.

Özet: *Çocuk bakım hizmeti;* gerek kamusal niteliklerinden ötürü gerekse yarattığı pozitif dışsallığın sosyal politika geliştirilmesine olan etkisi yönüyle son derece önemlidir.

Makalede bu bakış açısıyla, çocuk bakım kooperatiflerinin sosyal amaçlı kooperatifler arasındaki yeri, türleri ve faydaları irdelenmiş ve uluslararası uygulama örneklerine değinilmiştir.

Sonuç kısmında ise ülkemiz açısından uygulanabilirliği tartışılmıştır.

Giriş

Çocuk bakım hizmeti kooperatifleri hiç şüphesiz, diğer kooperatifler gibi, insanların yalnız başlarına karşılamakta güçlük yaşadıkları bir ihtiyaçtan doğmuştur.

Günümüz dünyasında, özellikle ekonomik olarak aile üyelerinden birden fazlasının çalışmasının zorunlu ve olağan hale geldiği kentlerde, giderek yoğunlaşan çalışma hayatı çocuklu ailelerin bir ihtiyacı olarak çocuk bakım hizmetlerini ön plana çıkarmıştır.

Ülkemiz gibi aile bağlarının daha sıkı olduğu kültürlerde, genellikle çalışmayan veya emekli olmuş yakın akraba tarafından bu hizmet yerine getirilmektedir.

Bununla birlikte kentleşme süreci neticesinde akrabaların yaşadıkları yerlerin giderek birbirinden uzaklaşması, değişen kültürel değerler, ebeveynlerin erken eğitim talepleri ve benzeri faktörler çocuk bakım hizmetinin yakın akrabalar tarafından yerine getirilme oranını düşürmektedir.

Aile bağlarının güçsüzlüğü veya yukarıda belirttiğimiz koşulların varlığı hallerinde başvuru dışarıdan bakım hizmeti talebinin mali külfetine katlanmak ise pek çok aile için ekonomik sıkıntı yaratmaktadır.

Bu nedenle özellikle bu hizmete ihtiyaç duyan ebeveynlerin, kaliteli bir hizmeti uygun mali koşullarla temin etmek için bir araya gelmesi neticesinde çocuk bakım hizmeti kooperatifleri doğmuştur.

1. Çocuk Bakım Kooperatiflerinin Tanımı

Çocuk bakım kooperatifleri, mal veya hizmet üreten diğer kooperatifler gibi kendi üyelerinin

**Gümrük ve Ticaret Uzmanı*

ihtiyaçlarını karşılamak için ve kendi üyeleri tarafından demokratik şekilde yönetilen kuruluşlardır. Çocuk bakım kooperatifleri, hizmetlerinden doğrudan fayda sağlayacak kişiler tarafından kurulmuştur.

Aslında çocuk bakım kooperatifleri temel sağlık bakımı, evde yaşça büyüklerin bakımı, ambulans hizmetleri gibi toplumsal hizmet kooperatifleri (sosyal kooperatifler olarak da bilinen) grubunun bir parçasıdır (*Canadian Co-operative Association, 2007*).

Çocuk bakım kooperatifleri hem kırsal hem de kentsel bölgelerde, işyerlerinde, üniversitelerde ve ebeveynlerin iş, eğitim gibi nedenlerle meşgul olduğu benzer yerlerde kurulur ve bebeklik çağındakilere, yürümeye başlayan çocuklara, okul öncesi ve okul çağındaki çocuklara yönelik hizmet sunarlar.

Kooperatif üyeleri, çalıştırılacak personeli seçecek, sunulacak hizmetleri belirleyecek ve ailelerin ne kadar ödeyeceklerine karar verecek bir yönetim kurulu seçerler.

Eğitim programının içeriğinin tespiti ve denetlenmesi genellikle istihdam edilen erken çocukluk eğitimcisi tarafından yerine getirilir.

2. Çocuk Bakım Kooperatifi Türleri

Sağlanan hizmetlere göre üç temel çocuk bakım kooperatifi türü vardır (*Canadian Co-operative Association, 2007*):

1) Okul öncesi kooperatifleri (*yuva, anaokulu veya ebeveyn iştirakli anaokulu olarak da bilinir*). Yarım gün süreli bakım hizmeti ifa ederler.

2) Günlük bakım (Kreş) kooperatifleri, çocukların okulda geçirdikleri zamanın öncesini veya sonrasını da kapsayan tam günlük bakım sağlar.

Günlük bakım kooperatifleri, İngiltere ve Avusturalya da "**child care**", Amerika'da ise "day care" olarak adlandırılır.

3)Birden fazla sayıda çocuk bakım kooperatifine ve bu alanda faaliyet gösteren kar amacı gütmeyen kuruluşa, para karşılığında hizmet sunan kooperatifler.

Kanada'da en yaygın tür, sosyal uyum aktiviteleri ve eğitim için günün sadece bir bölümünü geçirdikleri anaokul (okul öncesi, preschool) kooperatifleridir.

Çocuk bakım kooperatiflerini hizmetin sağlanma şekline göre de tasnif etmek mümkündür. Buna göre üyelik şeklindeki farklar açısından beş tip çocuk bakım kooperatifi vardır (*Canadian Co-operative Association, 2007*).

1) Ebeveyn (Parent-run) Kooperatifleri; bu tip kooperatiflerin üyeleri aynı zamanda çocuk bakım hizmetini de veren anne babalar veya diğer aile bireyleridir.

2) İşçi Kooperatifleri; bu şekilde örgütlenen çocuk bakım kooperatiflerinde bakım hizmetlerini bu konuda eğitim almış işçi/üyeler yerine getirir.

3) Çok Paydaşlı Kooperatifler ("Multi-stakeholder" veya "coops de solidarite"); Çocuk bakım kooperatifince verilen hizmetten doğrudan yararlanan ebeveynler ve çocuk bakım hizmetini yerine getiren çalışanlar ile dernekler, kamu hizmeti kuruluşlarının temsilcileri, belediyeler, gönüllüler gibi diğer paydaşlardan en az iki farklı türde üyesi bulunan kooperatiflerdir.

4) Diğer Kooperatiflerin Yan Kuruluşları; başka türdeki bir kooperatife bağlı olarak çocuk bakım hizmeti veren kurumlardır. Bu tip yapılar sadece İngiltere'de görülmektedir.

5) Çocuk bakım hizmeti verilen merkezlere para karşılığında hizmet sunan kooperatifler;

yalnızca Kanada'nın Quebec şehrinde görülen bu tür kooperatiflerin üyeleri hizmeti satın alan merkezlerdir.

3. Çocuk Bakım Hizmeti Kooperatiflerinin Faydaları

i. Çocuk bakım hizmetleri kooperatifleri sosyal hizmetlerin üçüncü sektör tarafından yerine getirilmesi itibariyle hem vermiş oldukları hizmetten faydalanan kimselere hem de devlete katkı sağlar.

Günümüzde İngiltere ve Kanada gibi devletlerde çocuk bakım, yaşlı bakım ve sağlık hizmetleri gibi yeni tür sosyal hizmetlerin sosyal ekonomi bünyesinde yer alan kooperatifler ve diğer kar amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından sürdürülebilir işletme kurallarına riayet edilerek yerine getirilmesi teşvik edilmektedir.

İngiltere Sağlık Bakanı Patricia Hewitt, "**Toplumsal Hizmetlerde Sosyal Girişimcilik**" isimli çalışmasında, üçüncü sektörün (**kamu yararına ve kar amacı gütmeyen yapılan faaliyetler**) halihazırda oynadığı önemli rolün daha fazla artırılabilceğini, üçüncü sektörün gücünün hem hükümetten hem de özel sektörden bağımsız olmasından, amaçlarının doğrudan daha fazla kişiye daha kaliteli kamu hizmeti sunmak olmasından ve kendilerini bu işe adanmış çalışanların yaşanan hızlı değişime inovasyon (**yenilenme**) ile karşılık verme kapasitelerinin bulunmasından kaynaklandığını belirtmektedir (*Hewitt, 2006*).

ii. Dezavantajlı gruplar arasında yer alan kadınların istihdam oranlarını artırır.

Kadınların çalışma hayatından dışlanmasındaki en önemli faktörlerin başında, geleneksel aile anlayışı içerisinde ev içerisinde ve özellikle çocukların bakımı ile ilgili üstlendikleri görevler gelmektedir. Almanya'da yapılan deneysel bir araştırmada, üniversitelerde akademisyen olarak görevli olan bir grup baba adayına, annelere verilen doğum sonrası ücretsiz izinin yarısı süresince ücretli babalık izni verilmiş ve sonrasında izin süresi boyunca çocuk bakımı ile ilgili olarak annelerin üzerine düşen yükte ne kadar azalma olduğu ölçülmüştür.

Deney sonuçları, akademisyen gibi görece yüksek kültür gerektiren bir işte çalışan erkeklerin dahi geleneksel olarak annenin yüklendiği çocuk bakım hizmetleri ile ilgili işleri çoğunlukla yerine getirmediğini ortaya koymuştur.

Bu bakımdan çocuk bakım hizmetleri kooperatifleri vasıtasıyla verilecek ve ekonomik açıdan daha fazla ailenin yararlanabileceği hizmetler, çalışma istek ve kapasitesinde olmasına karşın bu nedenden ötürü istihdam dışında kalan kadınların çalışma hayatına entegre edilmesine yardımcı olacaktır.

iii. Çocuk bakım kooperatifleri, çalışma hayatı dışında kalmışların, dezavantajlı grupların ve sosyal dışlanmaya maruz kalanların iş hayatına kazandırılması açısından katkı verebilir.

İngiltere'de gerçekleştirilen bir araştırmada, kooperatifler de dahil olmak üzere sosyal ekonomi işletmelerinde çalışanların iş hayatına entegrasyon düzeylerinin diğer tür işletmelerde çalışanlardan daha fazla olduğu tespit edilmiştir (*Reed & Stanley, 2005*).

iv. Çocukların gelişimleri açısından son derece önemli olan ilk dönemlerinde profesyoneller tarafından eğitim görmelerini sağlar.

Özellikle bu alanda eğitim almış kişiler tarafından kurulacak işçi kooperatifleri ve ebeveynler ile birlikte bu alanın uzmanlarının beraber üye oldukları çok paydaşlı kooperatiflerde, çocuk bakım hizmetleri daha etkin ve verimli şekilde sunulacaktır.

v. Anne ve babaların doğrudan çalışan olması halinde ebeveynlerin bu alandaki bilgi paylaşımını artırır.

Bu bilgi paylaşımına özellikle Kanada kooperatif modelinde son derece önem verilmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar, ebeveynlerin aktif olarak görev aldıkları çocuk bakım kooperatiflerinin pedagojik açıdan çocuklar için faydalı olmasının yanı sıra, ebeveynlerin kooperatifi demokratik olarak birlikte yönetmelerinin sosyal bir fonksiyonu olduğunu, toplum bilincine katkı sağladığını göstermiştir (*Desforges & Abouchaar, 2003*).

vi. Ebeveynlere çocuklarının alacakları hizmetler, eğitim programları konusunda söz ve karar hakkı tanır. Yalnızca bakım hizmetinden faydalanan çocukların anne ve babalarının üye olduğu veya bu sayılanların çocuk bakım alanında eğitim almış çalışanlar ile birlikte üye olmalarının öngörüldüğü kooperatif tiplerinde, ebeveynler çocuklarının alacakları bakım hizmetinin niteliği ve diğer konularla alakalı olarak demokratik şekilde söz sahibidir.

vii. Özel kreşlere nazaran mali açıdan çok daha fazla ailenin çocuk bakım hizmetine erişmesine olanak verir. Özellikle sosyal kooperatiflerce bu hizmetin yerine getirilmesi halinde, kar saiki ile hareket eden bakım merkezlerine göre ciddi oranda düşük bir fiyat ile hizmet verilebilmektedir.

Zira gerek bakım hizmeti için belirlenecek fiyatta işverene ayrılan kar payının olmayışı, gerek pek çok ülkede çocuk bakım hizmetlerinin çalışma hayatı entegrasyonuna yapmış olduğu katkı ve diğer sosyal fonksiyonları nedeni ile devlet, belediyeler, ilgili dernek ve vakıflar gibi çeşitli kuruluşlarca mali açıdan desteklenmesi ve gerekse devletlerin sosyal kooperatiflere tanıdığı vergi istisnaları nedeni ile kooperatif şeklinde örgütlenen birimler tarafından sunulan bakım hizmetleri için daha düşük ücretler talep edilmektedir.

viii. Kamunun yerine getirmekle görevli olduğu hizmetler açısından devletin ilgili kuruluşlarının üzerindeki yükü hafifletir. Devletin çeşitli nedenlerle bu hizmeti sunmadığı veya sunmaktan vazgeçtiği dönemlerde ve yerlerde, hem kamusal bir görevin yerine getirilmesi sureti ile, hem de istihdam yaratılması, çalışma hayatı entegrasyonu gibi diğer sosyal işlevlerle toplumsal fayda sağlar.

4. Dünya’da Çocuk Bakım Hizmetleri Kooperatifleri

4.1. İsveç

İsveç işgücü piyasasında cinsiyet ayrımı büyük ölçüde ortadan kalkmış olmakla birlikte, işgücüne katılım düzeyi açısından hala bir ayrım bulunduğu görülmektedir.

2010 yılı verilerine göre İsveçli kadınların %67’4’ü işgücü piyasasında yer alırken, erkeklerin işgücüne katılım oranı %73,9’dur. İsveç’in yetkili makamlarına göre çocuk bakım hizmetlerinin iki temel amacı bulunmaktadır.

Bunlardan birincisi, ebeveynlerin anne ve babalık görevleri ile iş ve eğitim hayatlarını bir arada yürütebilmelerini temin etmektir.

İkincisi ise çocukların kendi esenliklerini sağlayacak bireyler olmalarına yardımcı olmak, eğitimlerini ve uygun şartlar altında yetiştirilmelerini sağlamaktır.

Özellikle 1970’lerde bu amaçla geniş tabanlı çocuk bakım programları yürürlüğe konulmuştur. Aslında İsveç’te çocuk bakım hizmetlerinin tarihsel köklerine bakıldığında, çok daha erken

dönemlerde, 19. Yüzyılın ikinci yarısında sanayileşme ve göçmenliğin paralelinde getirdiği yoksulluk ve çocuklu ancak evli olmayan kadınların bu ekonomik şartlar altında çalışmalarının zorunlu olması ile gelişen hizmetler görülmektedir.

Bu dönemde çalışma barınakları, özellikle fakir aileler ile çocuklarına bakacak kimsesi olmayan ancak çalışmak zorunda olan kadınların çocuklarına hem bakım hizmeti vermekte hem de onları çeşitli zanaatlarda çırak olarak eğitmektedir. Bu barınaklar daha sonra anaokullarına dönüşmüştür.

Sonrasında 20. Yüzyıl boyunca çocuk bakım hizmetlerine olan talep ve bu doğrultuda sunulan hizmetler giderek artmıştır.

Bu artışın altında İsveç'te kadınların ailevi yükümlülüklerinden azat edilerek büyüyen sanayinin işçi ihtiyacını karşılamaları konusundaki ekonomik ve siyasi görüşler yatmaktadır.

Anaokulları anne ve babaları çalışan veya eğitim görenler ile özel bakıma ihtiyaç duyan çocuklara hizmet sunar.

Günlük çalışma saatleri anne ve babaların çalışma saatlerine göre tespit olunur ve tüm yıl boyunca açık kalırlar. Anaokullarında verilen hizmet, ebeveynlerin gelir seviyesine ve çocuklara verilen bakım hizmetinin süresine göre farklı şekilde ücretlendirilir.

Çocuk bakım hizmetleri için ailenin gelirine oranla tespit olunan bir ücret ödenmesine karşın, İsveç devleti tarafından gelire bağlı olmaksızın her çocuk için aylık yaklaşık 120 Euro civarında bir çocuk yardımı yapıldığını belirtmek gerekir.

Evde günlük bakım ise yine ebeveynleri çalışan veya eğitim gören çocuklara belediyenin çocuk bakım hizmetlileri tarafından sunulan bir hizmettir.

Ebeveynler işte ya da okulda oldukları zamanlarda çocuklarına kendi evlerinde bakılması için kayıt yaptırmak zorundadır.

Anaokulu ile aynı şekilde ücretlendirilir. Bir sebepten anaokulu gibi kalabalık gruplarla birlikte bakım görmesi sakıncalı olanlar ile evinin yakınlarında anaokulu olmayan çocuklara da **(özellikle kırsal kesimde yaşayanlar)** evde bakım hizmeti sunulur.

1980'lerden beri evde günlük bakım hizmeti alan çocuk sayısı düzenli olarak azalmaktadır.

Açık anaokulları, anne ve babaları yanlarında olan çocuklar için normal anaokullarının bir alternatifi ve evde günlük bakım hizmetinin bir tamamlayıcısı olarak görülmektedir.

Açık anaokullarında çocuklar ebeveynleri veya belediyenin çocuk bakım görevlileri eşliğinde pedagojik grup etkinliklerine katılırlar. Bazı yerlerde açık anaokulu ile sosyal hizmetler, hamile ve çocuk sağlığı gibi kamusal hizmetler birlikte sunulmaktadır.

Çoğunlukla ücretsiz olan açık anaokullarına kayıt yaptırmak veya düzenli devam etmek zorunlu değildir.

Boş zaman merkezleri, okul öncesi veya sonrasında ya da tatillerde ebeveynleri yanlarında bulunmayan çocuklara hizmet sunmaktadır. Günlük çalışma saatleri anne ve babaların çalışma saatlerine göre tespit olunur ve tüm yıl boyunca açık kalırlar. Anaokulu ve evde günlük bakım hizmeti ile aynı şekilde ücretlendirilirler.

Açık boş zaman aktiviteleri ise İsveç Eğitim Yasası uyarınca 10-12 yaş arası çocuklar için evde günlük bakım hizmeti ile boş zaman merkezlerinin alternatifi olarak kurulmuştur.

İsveç parlamentosu tarafından 2000 yılında çocuk bakım hizmetleri ile ilgili bir reform paketi kabul edilmiştir. İlk olarak çocuk bakım hizmetleri için bir ücret tavanı tespit olunmuştur.

Buna göre ailenin çocuk bakım hizmeti için ödeyeceği ücret, yararlanan çocuk sayısına göre, toplam gelirlerinin %1'i ile %3'ü arasında olacaktır. Ancak bu ücret tavanı yerel kuruluşlar için zorunlu değil gönüllü tutulmuştur.

İkinci olarak yalnızca çalışan veya eğitim gören ebeveynlerin değil aynı zamanda işsiz olan veya analık iznine ayrılan ebeveynlerin de çocuk bakım hizmetinden istifade etmesi düzenlenmiştir.

İşsiz ebeveynler günde üç saat boyunca bu hizmetten istifade edebilecektir.

Son olarak 4 ve 5 yaşındaki tüm çocuklar için yılda 525 saat müddetinde anaokulu hizmeti ücretsiz olarak sunulmaya başlanmıştır.

İsveç çocuk bakım hizmetleri modeline yakın zaman içinde özel teşebbüsler de dahil olmuştur.

Özellikle kamu tesislerinin kapasite yetersizliği ve bu alanla ilgili yapılan vergi reformları neticesinde gerek kar amaçlı gerekse kar amacı gütmeyen çocuk bakım hizmeti sunan özel kuruluşların sayısı artmıştır. 2011 yılı verilerine göre çocukların %15'i özel kuruluşlardan hizmet almaktadır.

Çocuk bakım hizmeti sunan özel kuruluşlar arasında en yaygını ise ebeveyn kooperatifleridir. Kar amaçlı kuruluşların oranı %20'ler civarında seyrederken ebeveyn kooperatifleri özel kuruluşların %44'ünü teşkil etmektedir.

Yine %20 oranında kilise ve diğer sivil toplum kuruluşlarına ait kar amacı gütmeyen kuruluşlar bulunmaktadır. Kalan %16'lık dilimi ise bu alanda eğitim almış kişiler tarafından kurulan işçi kooperatifler teşkil etmektedir.

Tüm çocuk bakım hizmetleri hatta ebeveyn kooperatifleri ve kar amaçlı işçi kooperatifleri de dahil olmak üzere kamu tarafından sübvansede edilmektedir. Her çocuk başına yapılan belirli bir katkının yanı sıra, çocuk bakım hizmeti kamuya ait bir yerde yapılmıyorsa kira yardımı yapılmaktadır.

Bu katkı ve yardımlardan faydalanabilmesi için yerel yetkililer tarafından sosyal hizmetler yasasına uygun şekilde hizmet verildiğinin onaylanması gerekmektedir.

Yerel yetkililer kaynaklarını, anaokulları ile özel kuruluşlar (**kooperatifler ve sivil toplum kuruluşları**) arasında bakılan çocuk sayısı, yaşları ve devam durumlarına göre dağıtır.

Yerel yetkililere, çocuk bakım hizmeti sunan tüm kurumları üzerinde düzenleme ve yardım yapma yetkisi verilmesi, aslında bir anlamda çocuk bakım hizmeti veren özel kuruluşların da onlar tarafından idare edildiğini göstermektedir. (Korkmaz, 2014)

4.2 Yeni Zelanda

Yeni Zelanda Çocuk Yuvası Federasyonuna bağlı 508 bakım hizmetleri kooperatifi bulunmaktadır. Bu sayı ülkedeki çocuk bakım merkezlerinin %12'sine tekabül etmektedir.

Tüm kooperatiflerde Eğitim Bakanlığının tespit ettiği esaslar dahilinde, iki yaş altı her çocuk için bir ve iki yaş üstü her beş çocuk için bir görevli olacak şekilde, eğitim almış gönüllü ebeveynler çalışmaktadır.

Okul çağına gelmiş çocuklar için bakım hizmeti bulunmamaktadır.

Her merkezde ortalama 20 üye aile yer almaktadır. Ebeveynler bu merkezlerde çalışabilmek için en az birinci seviye kursu (altı seviye vardır) tamamlamak zorundadır.

Her merkezde asgari 3. Seviye kursu tamamlamış 1, 2. Seviye kursu tamamlamış 1 ve ilk seviyeden 1 olmak üzere en az 3 ebeveyn tam zamanlı olarak bulunmalıdır.

Yeni Zelanda'daki çocuk bakım kooperatifleri ebeveynlere aittir ve onlar tarafından işletilir. Ücretli çalışanları bulunmamaktadır. Üye aileler yönetimden ve işletmeden sorumludur.

Bir üye bakım hizmetleri kooperatifine katıldığında bir işe atanır. Ebeveynlerin kontrolündeki kooperatifler ailenin bir uzantısı haline gelmiştir.

Dışarıdan ücretli çalışanların istihdam edilmediği bu sistemin en temel sorunu, düşük doğum oranları ve iki ebeveynin birden çalışma oranının yüksekliği nedeni ile bakım merkezlerinde görev alacak kişi temininde yaşanan güçlütür. (Korkmaz, 2014)

4.3. Şili

Şili’de Çocuklukta Bütünsel Koruma programı olarak da bilinen “**Chile Crece Contigo**”, Şili Hükümetinin Sosyal Koruma Sisteminin dayanaklarından biridir. 2009 yılında yürürlüğe giren program, çocukları beş yaşına kadar izlemeyi, korumayı ve desteklemeyi amaçlamaktadır.

Gebe ve emziren kadınlar için eğitici materyaller ve anne babalara yönelik erken çocukluk gelişimi hakkında bilgi kaynaklarının sunulduğu bir web sitesi ve sosyo ekonomik olarak en alt %30’luk dilimindeki çocuklar için çocuk bakım hizmetleri sunan iki gündüz bakım sistemi dâhil olmak üzere çok çeşitli faaliyetleri bünyesinde barındırmaktadır.

JUNJI (Junta Nacional de Jardines Infantiles – Ulusal Gündüz Bakım Merkezi Kurulu) devlet eliyle yürütülen bir gündüz bakım programıdır; “**Fundación Integra**” ise gündüz bakım merkezleri için devletten fon alan özel bir kuruluştur. Bu iki sistem bir bütün olarak tüm ülkede alt gelir gruplarına dahil ailelerin çocuklarına ücretsiz gündüz bakım hizmeti sunmaktadır.

Şili’deki çocuk bakım programında okul çağından küçük olan tüm ekonomik açıdan zayıf ailelerin çocuklarına ücretsiz surette yaşa bağlı olarak kreş ya da okul öncesi bakım hizmeti verilmektedir.

Ailelerin ücretsiz bakım hizmetinden istifade edebilmeleri için hükümet tarafından hazırlanarak belediyelerde bulunan yerel ofislere dağıtılan, varlıklar, giderler ve sağlık durumlarına ilişkin anket formunu doldurmaları gerekmektedir.

Bu anket aracılığı ile, her bir ailenin hükümet tarafından sunulan ücretsiz gündüz bakım hizmetleri dahil olmak üzere çeşitli devlet programları kapsamında yardım alıp almayacağı tespit edilmektedir.

Çocuk bakım politikası kapsamında Hükümete ait gündüz bakım merkezleri bulunmasına karşın belediyeler, ve sivil toplum kuruluşlarınca yönetilen merkezlere finansman da sağlanmaktadır.

Şili çocuk bakım sistemi, hem doğrudan işlettikleri hem de finansal açıdan destekledikleri merkezler yoluyla, beş yaşın altındaki yoksul çocukların neredeyse üçte ikisini kapsamaktadır.

Genellikle belediyeler, ve sivil toplum kuruluşlarınca yönetilen merkezlere, doğrudan programa ait bir çocuk bakım merkezi kurmanın ekonomik olmayacağı yerlerde kurulan gündüz bakım merkezleri için fon transfer edilmektedir.

Personel ve yiyecek dahil çeşitli maliyetleri karşılayan mali bağışlar yoluyla bu merkezleri desteklerken, STK’lar ve belediyeler çoğu zaman eğitim malzemeleri sağlamak ve bu merkezleri işleten kadınları denetlemektedir (World Bank, 2013).

Sonuç

Bilindiği üzere gerek literatürde gerekse mevzuatımızda sosyal kooperatiflerin kesin hatlarla bir tanımı bugüne değin yapılmamıştır.

Biz bu makalede sosyal kooperatif niteliğine sahip çocuk bakım kooperatiflerini; Uluslararası Sanayi, Esnaf ve Hizmet Kooperatifleri Organizasyonu tarafından geliştirilen Sosyal Kooperatifler İçin Dünya Standartlarını kullanarak, kamu yararını temel amaç olarak gören, kamunun ortak yararına yönelik mal ve hizmet üretiminde bulunan ve/veya faaliyetleri için dezavantajlı kişi ve grupları istihdam eden, elde ettikleri karı üyelerine ya hiç dağıtmayan ya da sınırlı surette dağıtan, çok paydaşlı yönetim anlayışı ile hareket ederken aynı zamanda üyelikte ve yönetimde işçilerinin ağırlığı olan çocuk bakım kooperatifleri şeklinde tanımlanmasını öneriyoruz.

Uluslararası uygulama örnekleri; sosyal amaçlı çocuk bakım kooperatiflerinin özellikle, kadının işgücüne katılım oranını pozitif yönde etkilediğini, kamu kesimi tarafından sağlanan çocuk bakım hizmetinin yetersiz kaldığı yörelerde kar amaçlı özel sektör kuruluşları dışında ebeveynlere

üçüncü bir alternatif sunduğunu, ebeveynlerin hizmet sunumunu ilk elden yapmaları veya eğitici ve idarecileri belirleyici etkin rol üstlenmeleri yönüyle de kaliteli çocuk bakım hizmetine erişimi kolaylaştırdığını göstermektedir.

Ülkemiz açısından yukarıda yer verilen hususlar açısından bir değerlendirme yaptığımızda; kadının işgücüne katılım oranının oldukça düşük seyrettiği, özellikle büyük kentlerde yaşayan kadınların çocuklarının bakım ihtiyacını gidermek için aktif işgücü dışına çıktıkları, geleneksel olarak ebeveynlerin anneleri babaları veya yakın akrabaları tarafından yerine getirilen çocuk bakım hizmetinin, kentleşme süreci doğrultusunda çekirdek aile yapısının öne çıkması nedeniyle gerilediği, devlet kurumları ve yerinden yönetimler tarafından sunulan hizmetin yetersiz olduğu, buna karşın özel sektör tarafından sunulan hizmetin çocukların ve ebeveynlerin ihtiyaçlarını tatminden çok kar amacına odaklandıkları anlaşılmaktadır.

Özellikle ebeveynlerin yönetimindeki çocuk bakım kooperatiflerinin kurulması, yaygınlaştırılması ile biryandan kar amacı gütmeyen, hizmetin kalitesine odaklanmış tarzda sunulan hizmete erişimin geniş kitlelere sunulması mümkün hale gelecek ve kamu kesiminin üzerindeki yük hafifletilecek bir yandan da halihazırda çocuk bakım hizmetini yerine getiren kadınların tekrar aktif işgücüne katılmaları sağlanacaktır.

Kaynakça

Canadian Co-operative Association. (2007). Child Care Co-operatives in Canada 2007 A Research Report.

http://ccnrcr.files.wordpress.com/2012/03/child_care_cooperatives_a_research_report.pdf

CICOPA. (2011). World Standards of Social Cooperatives . CECOP IMG: http://www.cecop.coop/IMG/pdf/World_Standards_of_Social_Cooperatives_EN.pdf

Desforges, C., & Abouchar, A. (2003). *“The Impact of Parental Involvement, Parental Support and Family Education on Pupil Achievements and Adjustment:A Literature Review.”* http://bgfl.org/bgfl/custom/files_uploaded/uploaded_resources/18617/Desforges.pdf

Hewitt, P. (2006). *“ Social Enterprise in Primary and Community Care”* . Co-operatives UK Publications: http://www.uk.coop/sites/storage/public/downloads/final_pdf.pdf

Korkmaz, R.G.M. (2014). “Sosyal Ekonominin Vazgeçilmezi Sosyal Kooperatifler ve Kadın Kooperatifleri” Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü

Reed, H., & Stanley, K. (2005). *“Co-operative Social Enterprise and Its Potential in Public Services Delivery”* . Co-operatives UK Publications:<http://www.uk.coop/sites/storage/public/downloads/ippr.pdf>

1982 ANAYASASININ BENİMSEDİĞİ HÜKÜMET SİSTEMİ

Şükrü BİTKİN*

Özet

Türkiye de hükümet sistemi tartışmaları hemen hemen her dönem tartışma konusu olmuştur. 1961 Anayasasının kabulü ile benimsenen parlamenter sistemde değişiklik yapma isteği gerek siyaset bilimciler gerekse de akademik çevrelerce dile getirilmiştir.

Özellikle 1982 Anayasasının uygulamaya başlanmasının ardından Türkiye’de en çok konuşulan konulardan bir tanesi hükümet sisteminde değişiklik yapma düşüncesi olmuştur.

Bu dönemde özellikle sağ görüşe sahip siyasi liderler tarafından sistemin değiştirilmesi teklif edilmiş ve geçilmesi istenen sistem olarak başkanlık sistemi öne sürülmüştür.

Bu çalışmamızda 1982 Anayasasının benimsediği hükümet sistemi analiz edilip, başkanlık sistemini teklif edenlerin genel gerekçeleri üzerinde durulup, 16 Nisan referandumuna giden süreç değerlendirilecektir.

Türkiye’de Benimsenen Hükümet Sistemleri

Osmanlı Türk Anayasasının kabul edilmesinin ardından ülkemizde anayasal süreç başlamış ve her yeni anayasa ile birlikte farklı bir hükümet sistemi benimsenmiştir. Ülkemizde benimsenen anayasaları ve bu anayasalarda uygulanan hükümet sistemlerini aşağıdaki şekilde açıklamak gerekirse;

- ⇒ 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu: Meclis Hükümeti Sistemi
- ⇒ 1924 Anayasası: Karma Hükümet Sistemi
- ⇒ 1961 Anayasası: Parlamenter Sistem
- ⇒ 1982 Anayasası: Parlamenter Sistem

Ülkemiz parlamenter sistem ile ilk defa 1961 Anayasasının kabulü ile tanışmıştır.

Parlamenter sistem özünde yumuşak kuvvetler ayrılığına dayanan yürütmenin iki başlı olarak düzenlendiği ve yürütme organı içerisinde bakanlar kurulunun yasama organının güvenine

* Şükrü BİTKİN, Karabük Üniversitesi Kamu Yönetimi Yüksek Lisans, sukrubitkin@gmail.com

1) Ergun ÖZBUDUN, Türk Anayasa Hukuku, (Ankara: Yetkin yayınları, 1995), s. 35-45,

dayanarak oluřtuđu bir hűkűmet sistemidir. Parlamenter sistemin dođası geređi yűrűtme organı Cumhurbařkanı ve Bakanlar Kurulu olmak űzere iki bařlıdır ve yűrűtme içerisinde Cumhurbařkanı sorumsuz iken asıl sorumlu organ Bakanlar Kuruludur. Parlamenter sistemde Cumhurbařkanının yetkisiz ve sorumsuz olması ilkesi geređi karřı imza kuralı benimsenmiřtir. Karřı imza kuralına gűre Cumhurbařkanı ve Bakanlar Kurulunu birlikte yapmıř olduđu iřlemlerden dolayı ilgili Bakan veya Bařbakanın sorumlu olması anlařılmaktadır. Parlamenter sistem aslında 1876 Kanun-u Esasi dűneminde uygulanır gibi gűzűkse de űlkemizde ilk defa 1961 Anayasasının kabulű ile uygulanmaya bařlanmıř ve 1982 Anayasası ile uygulamaya devam etmiřtir. 1982 Anayasası tanımlanırken her ne kadar parlamenter sistem hűkűmet sistemi olarak tanımlansa da anayasa incelendiđinde hűkűmet sisteminin aslında parlamenter sistemden farklı olduđu gűrűlmektedir .

1982 Anayasası gerek hazırlık gerekse de kabul sűreci incelendiđinde aslında anayasanın hűkűmet sistemi olarak parlamenter sistem ile yarı-bařkanlık sistemi arasında yer aldıđı gűrűlmektedir. Anayasanın űzellikle yűrűtme bařlıđı içinde dűzenlenen Cumhurbařkanı ve Bakanlar Kurulu incelendiđinde gerçektende sistemi tanımlamanın zorluđu gűrűlmektedir. Parlamenter sistemin dođası geređi yetkisiz olması gereken Cumhurbařkanı 1982 Anayasasında oldukça fazla yetkili dűzenlenmiřtir. Anayasanın yűrűtme bařlıđı altında Cumhurbařkanının yetkileri yasama, yűrűtme ve yargı olmak űzere ű bařlık altında toplanmıř ve neredeyse her alanda Cumhurbařkanına yetkiler verilmiřtir. Anayasanın Cumhurbařkanının gűrevlerini dűzenleyen 104. Maddesine bakıldıđında;

Madde 104: Cumhurbařkanı devletin bařıdır. Bu sıfatla Tűrkiye Cumhuriyetini ve Tűrk Milletinin birliđini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının dűzenli ve uyumlu çalıřmasını gűzetir.

Bu amaçlarla Anayasanın ilgili maddelerinde gűsterilen řartlara uyarak yapacađı gűrev ve kullanacađı yetkiler řunlardır:

a - Yasama ile ilgili olanlar

Gerekli gűrdűđu takdirde yasama yılının ilk gűnű Tűrkiye Bűyűk Millet Meclisinde açılıř konuřması yapmak,

Tűrkiye Bűyűk Millet Meclisini gerektiđinde toplantıya çađırmak,

Kanunları yayımlamak,

Kanunları tekrar gűrűřűlmek űzere Tűrkiye Bűyűk Millet Meclisine geri gűndermek,

Anayasa deđiřikliđine iliřkin kanunları gerekli gűrdűđu takdirde halkoyuna sunmak,

Kanunların, kanun hűkműnde kararnamelerin, Tűrkiye Bűyűk Millet Meclisi itűzűđűnűn, tűműnűn veya belirli hűkűmlerinin Anayasaya řekil ve esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak,

Tűrkiye Bűyűk Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek,

b - Yűrűtme alanına iliřkin olanlar:

Başbakanı atamak istifasını kabul etmek,

Bařbakanın teklifi űzerine bakanları atamak ve gűrevlerine son vermek,

Gerekli gűrdűđu hallerde Bakanlar Kuruluna bařkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu bařkanlıđı altında toplantıya çađırmak,

Yabancı devletlere Tűrk devletinin temsilcilerini gűndermek, Tűrkiye Cumhuriyetine gűnderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek,

Milletlerarası adlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,

*Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek,
Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek,
Genelkurmay Başkanını atamak,
Milli Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırarak,
Milli Güvenlik Kuruluna başkanlık etmek,
Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilan etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak,
Kararnameleri imzalamak,
Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak,
Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve Başkanını atamak,
Devlet Denetleme Kuruluna inceleme, araştırma ve denetleme yaptırmak,
Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek,
Üniversite rektörlerini seçmek,*

c - Yargı ile ilgili olanlar:

Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı vekilini, Askeri Yargıtay üyelerini, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Üyelerini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek,

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ve diğer görevleri yerine getirir ve yetkilerini kullanır². Şeklinde düzenlenmiştir. Parlamenter sistemin özüne aykırı şekilde düzenlenen Cumhurbaşkanının yetkileri 1982 Anayasasının parlamenter sistemden saptığının göstergeleri arasındadır. Yine Cumhurbaşkanının sorumluluk ve sorumsuzluk hallerini düzenleyen 105. Cumhurbaşkanının Anayasa ve diğer kanunlarda Başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, başbakan ve ilgili bakanca imzalanır; bu kararlardan başbakan ve ilgili bakan sorumludur.

Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dâhil, yargı mercilerine başvurulamaz.

Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tam sayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır³.

Şeklinde açıklanmış son derece yetkili olan bir kişinin aynı zaman da da sorumsuz olduğu belirtilmiştir.

1982 Anayasasının Cumhurbaşkanını düzenleyen ilgili hükümlerine bakıldığında sistemin parlamenter sistemden saptığı çok net gözükse de anayasanın Bakanlar Kurulunu düzenleyen hükümleri doğası gereği parlamenter sisteme son derece uygundur. İşte anayasanın bazı özellikleri açısından parlamenter sisteme benzemesi bazı özellikleri açısından parlamenter sistemden sapmalar göstermesi 1982 Anayasasında hükümet sisteminin tanımı karmaşasına yol açmıştır.

1982 Anayasasında görülen bu sistem karmaşıklığını çözmek amacıyla ilk teklif Turgut Özal'dan gelmiş ve Özal sistemin adının konulmasının zor olduğu yine iki başlı olarak düzenlenen yürütme

2) Prof.Dr.Suna KİLİ, Prof.Dr.Şeref GÖZÜBÜYÜK, Türk Anayasa Metinleri "Senedi İttifaktan Günümüz",(Ankara:Türkiye İş Bankası Yayınları, 1985),s. 32

3) KİLİ,GÖZÜBÜYÜK,Türk Anayasa Metinleri "Senedi İttifaktan Günümüz"s..288

organının bazı alanlarda yetki ve görev çatışması yaşadığı belirtilmiş ve Başkanlık sistemine geçilmesini teklif etmiştir. Bu teklife ilk başlarda en sert tepki Süleyman Demirel'den gelmiş olsa da daha sonra ki dönemlerde kendisi de Başkanlık Sisteminin bu ülke için tek çözüm yolu olduğu dile getirilmiştir. Mısır gezisi dönüşünde gazetecilerin sorularını cevaplayan Demirel görevde bulunduğu dört yılda üç hükümet onayladığını dile getirerek istikrarsızlık yaratan bu durumun parlamenter sistemden kaynaklandığını belirtmiş sistemin değiştirilmesi ile sorunun ortadan kalkacağını vurgulamıştır ⁴.

Süleyman Demirel'in görev süresinin dolmasına az zaman kala ülkede Cumhurbaşkanlığı seçimi sorun olmaya başlamış ve Koalisyon hükümetinin Cumhurbaşkanı adayı konusunda anlaşamaması dönemin Başbakanı Bülent Ecevit tarafından Cumhurbaşkanlığı seçim usulünde bir değişiklik teklifinin ortaya atılmasına neden olmuştur. Her ne kadar Demirel, Ecevit'in bu teklifini desteklemiyor gözükse de alttan alta değişikliğe destek olmuş ancak bu teklif meclis tarafından kabul edilmemiştir.

Ecevit'in değişiklik teklifinin kabul edilmemesi sonucunda yeni arayışlara giren koalisyon hükümeti görev süresi dolan Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer'i aday göstererek bir Cumhurbaşkanlığı seçimi krizinin de büyümesine engel olmuştur. Demirel'den sonra değişiklik teklifi 2002 yılında AK partinin iktidara gelmesi ile tartışılmaya başlanmıştır.

Bu dönemde değişiklik teklifini dile getiren Burhan Kuzu adeta başkanlık sistemi ile anılır hale gelmiştir. Burhan Kuzunun ardından 2004 yılında katıldığı bir canlı yayın programında soruları cevaplayan dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan aslında gönlünde yatan sistemin Başkanlık sistemi olduğu ancak yeterli ortamın bulunmadığı yönünde açıklamaları sistem tartışmalarını farklı boyutlara ulaştırmıştır.

2007 Anayasa Değişikliği Sonrasında Benimsenen

Hükümet Sistemi

2007 yılında görev süresi dolan Ahmet Necdet Sezerin ardından Cumhurbaşkanlığı seçimi tekrar kriz haline gelmiş ve Türk Silahlı Kuvvetler tarafından yayınlanan e-muhtıra uyarı olarak belirtilmiş ve hemen ardından Anayasa mahkemesi tarafından ortaya atılan mecliste 367 milletvekili hazır bulunmalıdır görüşü krizi tırmandıran önemli bir etmen olmuş ve Türkiye yeni bir krizle 367 krizi ile tanışmıştır.

367 krizi genel seçimlerin öne alınması ile çözülmüş ve 2007 yılında anayasa da yapılan değişiklikle Cumhurbaşkanı seçiminin sorun olmasının önüne geçilmiş ve Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi kuralı kabul edilmiştir.

2007 yılında yapılan anayasa değişikliği ile birlikte hükümet sisteminde farklı bir adım atılmış ve parlamenter sistemin özünde olmayan yeni bir uygulamaya geçilmiştir.

Parlamenter sistemde TBMM tarafından seçilmesi gereken Cumhurbaşkanı 2007 yılında yapılan değişiklikle birlikte halk tarafından seçilmeye başlanmış ve 2014 yılında ilk defa halk tarafından seçilmiştir. Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmeye başlanması ile birlikte sistem yarı-başkanlık sistemi haline gelmiş ve tartışmalar yoğunlaşmıştır.

Bu dönemde özellikle meşruluğunu halktan alan bir Cumhurbaşkanının anayasa da yazan bütün görev ve yetkilerini kullanması yürütme de görülen iki başlığın arasında yetki karmaşasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. 2014 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra

4) Selçuk DUMAN, Türkiye İçin Başkanlık Sistemi Değerlendirmesi, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı:51, Mart-Nisan 2013, s. 645-646

Başkanlık sistemi Türkiye'nin ana gündemi olmuş ve hemen hemen her alanda tartışılan konuların başında gelmiştir.

1982 Anayasasında 2014 yılına kadar yapılan değişiklikler anayasayı adeta yamalı bir bohçaya çevirmiş hemen hemen bütün siyasi partiler tarafından değiştirilmek istenmiştir. Anayasayı değiştirmek için son adım 2015 yılında atılmış bütün siyasi partiler ortak bir komisyon kurarak anayasa değişikliği teklifi hazırlamak istenmiş ancak hükümet sisteminde anlaşamamışlar ve komisyon görevini yapamadan dağılmıştır.

TBMM'de hiçbir siyasi partinin tek başına anayasayı değiştirecek sayıya sahip olmaması anayasa değişikliğinin bir süreliğine rafa kaldırılmasına neden olmuştur. Son olarak 15 Temmuz Fetullahçı Terör Örgütü'nün darbe girişiminin ardından AK Parti ve MHP'nin ortak uzlaşısı sonucunda değişiklik yapılarak halkın önüne getirilmiş ve 16 Nisan'da kabul edilmiştir. 16 Nisan referandumu ile birlikte ülkemiz yeni bir hükümet sistemi olan Cumhurbaşkanlığı sistemi ile tanışmıştır. Sistem 2019 yılından sonra da uygulamaya başlanacak olup anayasanın uygulamaya giren hükümleri mevcuttur.

Sonuç

Sonuç olarak Türkiye'de hükümet sistemleri sorunu 1982 Anayasasının kabul edilmesi ile başlamış ve 2007 yılında yapılan anayasa değişikliği farklı bir boyuta ulaşmış 2017 yılında yapılan değişiklikle son nokta konulmuştur. Özellikle Turgut Özal, Süleyman Demirel, Recep Tayyip Erdoğan tarafından sıklıkla dile getirilen Başkanlık sistemi 2017 değişikliği ile birlikte yerini Cumhurbaşkanlığı sistemine bırakmıştır.

Genel olarak Başkanlık sisteminde olduğu gibi sert kuvvetler ayrılığını benimseyen Cumhurbaşkanlığı sistemi ile yürütme tek başlı hale getirilmiş ve bakanlar kurulu kaldırılmıştır. Aslında başkanlık sistemi ile cumhurbaşkanlığı sistemi özellikleri bakımından benzerlik gözükse de yasama, yürütme organlarının karşılıklı fesihleri gibi bir çok özellik bakımından farklılık göstermektedir.

Kaynakça

GÖZLER Kemal, Anayasa Hukukuna Giriş, (Bursa:Ekin Basın Dağıtım,2010)

TEKİN Yusuf, Başkanlık Sistemi ve Kuvvetler Ayrılığı Tartışmaları, (İstanbul:Kesit Yayınları, 2015)

DUMAN Selçuk, Türkiye İçin Başkanlık Sistemi Değerlendirmesi, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı:51, Mart-Nisan 2013,

ONAR Erdal, Türkiye'nin Başkanlık veya Yarı-Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmesi midir?, Başkanlık Sistemi, (Ankara:Türkiye Barolar Birliği,2005)

BERİŞ Hamit Emrah, Siyasal Düzenin Sınırları, (İstanbul:Tezkire Yayınları,2015)

Prof.Dr.Suna KİLİ, Prof.Dr.Şeref GÖZÜBÜYÜK, Türk Anayasa Metinleri "Senedi İttifaktan Günümüz",(Ankara:Türkiye İş Bankası Yayınları, 1985),s. 32

BALKANLAR'DA TARİHİN BURAM BURAM KOKTUĞU, KÜLTÜR VE SANATIN AŞK OLARAK YAŞANDIĞI ŞEHİR PRİZREN...

*Fatih ALİYİ**

Kosova'nın ikinci büyük şehri olan Prizren günümüzde Osmanlı Türk kültürünü yaşatan en önemli yerleşim yerlerinden biridir.

O kadar ki, Şar dağlarının çevrelediği ve içinden Ak Derenin geçtiği şehrin her köşesinde ecdadımıza ait izleri görmek mümkündür.

Prizren'in o güzel yüzünü anlayabilmek şehrin hemen yanı başında bulunan ve **579 m** rakımlı tepeye kurulmuş tarihi kaleden şehri kuş bakışı seyretmektir. Bu seyir insana tarihin içerisinde yolculuk yapıyor hissi verir.

Bununla birlikte kente asıl damgasını vuran uzun yıllar yönetimi altında kalmış Osmanlı Türk kültürü olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun fethinden önce Sırp yönetiminde olan Prizren, **Sultan I.Murad** tarafından, I.Kosova Savaşı (1389) sonrasında ele geçirilmiş (**1390**), şehrin kesin fethi ise **Fatih Sultan Mehmed** zamanında gerçekleştirilmiştir.

Kesin olarak fethedileceği **1455** tarihinden önce, **Gazi Evrenos Bey** komutasındaki akıncıların seferleri sonucunda, birkaç defa el değiştirmiş bulunan Prizren'in Türk karakteri o zamandan biçimlenmeye başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun gelişme ve ilerleme döneminin ünlü hükümdarı **Fatih Sultan Mehmed** kumandasındaki Osmanlı ordusu, **21 Haziran 1455** tarihinde Prizren'i fethetmiştir.

Cihan sultanı **Fatih Sultan Mehmed** Prizren şehrinin fethinde orduları bizzat komuta etmiş ve şehrin içinde fetih namazının kılınabilmesi için günümüze kadar gelen Namazgah' ta ilk namazını kılmıştır.

Prizren camileri, hamamları, köprüleri, çeşmeleri ve tarihi evleri ile tipik bir Osmanlı yerleşim yerini canlandırmaktadır.

Gazi Mehmet Paşa hamamı, Sinan Paşa camisi ve eski taş köprüsü geçmiş günümüzde yaşatan en önemli eserlerdir. Prizren, geçmiş ile bu gün ahenk içerisinde kaynaştırmayı başarmış önemli merkezlerden biridir.

Dükkanların yer aldığı daracık sokakları, caddeleri ve meydanı ile Şadırvan semti kentin en çekici yerlerinin başında gelmektedir.

**G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD Yüksek Lisans Öğrencisi*

Bu yerler her Prizren'linin günde bir kaç sefer uğramadan yapamadığı yerlerdir.

Nüfusun büyük bir çoğunluğunu Arnavut'ların ve Türklerin oluşturduğu Prizren;bu gün her türlü ekonomik sıkıntılara ve geçmişin sıkıntılarının oluşturmuş olduğu yaraları sarma konusunda önemli bir mesafe kat etmiş bulunuyor.

Fakat asıl önemli olan umutların yitirilmiş olmaması, işte Prizren bu umutların bitmediği, zamana karşı direnen ve kimliği koruyabilen yaşanmaya değer bir kent.

Kosova'nın güney bölgesinde yer alan kentin en önemli özelliklerinden biri yaşayan yerli Türk halkının geçmişine sınıksız sarılıp geleceğini teminat altına almış olmasıdır.

Kosova'da Türk dilinin korunması ve yaşatılması konusunda ikinci dünya savaşından hemen sonra kurulan kültür ve sanat dernekleri şehirde Türk halkı içerisinde kültür ve sanata verilen önemi hem de dil, tarih, sanat, gelenek ve göreneklerimiz geleceğe kuşaklara aktarma hususunda önemli görevler ifa etmiştir.

Sanata olan ilgi şehirde yaşayan Türk toplumunda kültür alanında faaliyet yapma yarışına neden olmakla birlikte önemli müzik gurupları, korolar ve halk dansları guruplarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Şehir canlı yaşantısı ile dikkat çekiyor, Prizren ayrıca festivaller kenti olarak tanınmışken; kentte müzik,tiyatro ve sinema etkinliklerine sıkça rastlanmaktadır.

Türk sinema festivali ve Türk müzik geceleri en çok dikkat çeker. Prizren'de özellikle merkez bölgede yaşayan ve şehir toplumunun önemli kısmı olan Türk toplumu Türkçe'yi yaşatma konusunda yürüttükleri çabalar sonuç vermiş olacak ki Prizren'de Türkçe ikinci resmi dil olarak kullanılmaktadır.

Güzel Türkçeleri, Prizren Türküleri, ecdad yadigarı camiler, köprüler, hamamlar ve diğer kültür varlıklarıyla Türk dünyasının ayrılmaz bir parçasıdır Prizren.

Kosova Türk Kimliğinin Kalesi Doğru Yol

Doğru Yol derneği hep sanatın, güzelliğin, erdemin, hoşgörünün yanındaydı. Halkının emrinde, Türkçe'nin nöbetindeydi.

Doğru Yol derneği 65 yıldır Kosova'da,Rumeli'de, Balkan'da Türkçe'nin ana gibi övüncü, baba ocağı, veli nimet kapısı, yıkılmaz kalesi oldu.

Osmanlının gidişinden sonra Kosova'da kültür sanat, yardım içerikli cemiyet, vakıf ve benzeri kuruluşların varlığı bilinmektedir. Öyleki Osmanlının gidişinden kısa bir ara sonra Prizren'de ilk kurulan cemiyetlerden biri "**REBAP**"tır. **1920** yılında kurulduğu bilinmektedir.

Bunu **1922-23** yıllarında Gayret Kulübü veya cemiyeti izlemiştir.

Bu cemiyet **1935** yılında en fazla üyeye sahipmiş. Gençleri bir araya getirmek, hayata hazırlamak, hayırsever işlerle meşgul olmaları başlıca güdülen amaçmış. **1932** yılında Merhamet derneği kuruluyor.

Buna benzer daha kimi kulüp ve cemiyetlerin de varlığından haberdarız.

Ancak, bir gerçek var ki **1912**'den sonra, yani Osmanlı'nın buraları terk etmesiyle Balkanlarda Türk kimliği, Türk dili, Türk kültürü ve sanatı tam anlamıyla darbe yemiş, karanlık, suskun bir dönem yaşanmıştır.

1951 yılı, bura topraklarda yaşayan Türk halkının umutlarının yeniden çiçeğe durduğu, resmi olarak kimliğine sahip çıktığı, okulların bunca yıl sonra yeniden kapılarının Türkçeye aralandığı,

kültürün sanatın en nihayet start verdiği bir yıldır.

Büyük bir coşku, kıvanç içinde 1951 yılında kurulan Doğru Yol Türk Kültür Sanat Derneği 65 yıldır hiç ara vermeden etkinlik içinde oldu.

Nice hükümdarlara yurt olmuş, nice kültürlerle yoğrulmuş Prizren şehri yanı sıra Kosova, Balkanlar ve hatta Türk dünyasının gerçek anlamda medarı iftarı olduğunu vurgulamış olursak, yanılığa düşmeyiz.

Türkiye dışında ve genelde Türk Dünyası içinde , bizler oralarda, yani Türkçenin Rumeli yakasında , Kosova'da bir avuç topluluk olduk hep. Özellikle 1950'lerde yeniden başlayan göç dalgalarıyla bura Türkler bir kez daha ciddi bir şekilde sarsıldı.

Yaşanan göç dalgaları, buralarda kalanlar için, varlığını Türk kimliğiyle sürdüren bizler için kesilen fatura hep ağır oldu.

Öyle ki, sayımızın giderek azalmasıyla; bu dili, bu kültürü, bu gelenek göreneği sürdürenlerin sırtına taşınması ağır bir yükün daha eklenmesi demektir. Sözün kısası, kayada çimlenmekti bizimkisi. Kayada çimlenip, Mevlânâlaşmaktı...

Mütevazı koşullarda, büyük bir yürekle üstlenilmesi gereken çalışmalara sarılarak, Doğru Yol derneği üyeleri halkın yıllanmış Türkçe hasretini, kültürel sanatsal beklentilerini sahneye taşımayı başarmış, daha ilk yıllarda doludizgin bir geleceğin ufukları muştulanmıştır.

Bugün bu topraklarda Türkçe bir bayrak gibi gönderde onurlu onurlu dalgalanıyorsa, kültür, sanat, eğitim ve daha nice alanlarda başarı ve yengiler elde edilmişse, öncelikle Türkçe eğitimin ve kurulan derneklerin görkemli katkısı sonucu sayesinde gerçekleştiği yadsınılmazdır.

Yüzyıllar öncesine uzanan Balkan Türk kültürü ve geleneğinde bir gün kapsamlı bir çalışmaya ışık tutulduğunda katkısının tarihsel değer taşıdığına kesin gözüyle baktığımız ve ardımızda kalan yıl 65 yılı geride bırakan Prizren(Kosova) **"Doğru Yol"** Türk Kültür ve Sanat Derneği'ne sözü bağlarken, Türkiye dışında Türkçenin nöbetine böylesine cesaretle ve böylesine sadık bir şekilde duran bir başka derneğin örneğine zor rastlanabileceğinin altını çizerek vurgulamak isteriz.

Doğru Yol Derneği 65 yıldır, çalışmalarına bir an olsun ara vermeden, sanatın birçok dalında adeta yarışircasına etkinlikler sergilemiş, bura topraklarda Türk olmanın, Türk kalmanın, Türk'ün onurunu yüceltmenin en güzel, en sadık ortamı olmayı başarmış, nice derneklere bu doğrultuda tam anlamıyla model olmuştur.

Doğru Yol'un Kuruluş Amacı

Evet, Kosova'da Türk varlığını, benliğini, artı; gelenek göreneğini yaşatıp yarımlar ırmağına akıtmak, Rumeli'de ses bayrağımızın rengini, yankısını görkemli kılıp, özümüzü dimdik ayakta tutmak, engeller nice olursa olsun, sanat denen o güzelim erdem enginliğinde yengiler peşinden gitmek olan Prizren'in (Kosova) Doğru Yol Türk Kültür Sanat Derneği 2016 yılında 65. Sanat Yılı'nı kutlamanın onurunu yaşıyor.

Doğru Yol derneği, 65 yıldır Kosova'da,Rumeli'de, Balkan'da Türkçe'nin ana gibi övüncü, baba ocağı, veli nimet kapısı, yıkılmaz kalesi oldu.

1951'den sonra Kosova'da yetişen yazar, şair, müzisyen, tiyatro sanatçısı, öğretmen, ressam, gazeteci, aydın, bir sözle Türklüğün, Türkçe'nin bayrağını dalgalandıranların büyük bir çoğunluğu bu dernekte duygu ve beceri aşısını almış, bu amaç doğrultusunda hizmeti en kutsal ve onurlu bir görev olarak bilmiştir.

65 yıldır halkla bu denli içiçe olan Doğru Yol gibi bir ortamda elbet ki bireysel değil, topluca çıkar hep önplanda olmuş, öncelik topluca mutluluğa verilmiştir.

1951 yılında Yugoslavya'da Türk kimliğinin resmi olarak yeniden tanınmasıyla, Türk dilindeki eğitim ve diğer etkenlerin katkı ve rolüne saygı duyduğumuzu anımsatırken,

Doğru Yol Türk Kültür Sanat Derneği'nin tüm bu yıllar içerisinde bura Türk halkının vazgeçilmez ve değişmeyen adresi olmayı başardığını vurgulamakla ancak ve ancak gerçeği dile getirmiş oluruz diye düşünüyoruz.

Kültür, sanat, edebiyat ve folkloru kapsadığı gibi, Doğru Yol derneği, Rumeli yakasındaki Türkçe'nin bir bakıma okul, üniversite rolünü de oynamış; yolu yordamı, aynası olmuştur.

Doğru Yol'un sanatsal etkisi ve katkısı bir tek kendi çerçevesinde kalmamış, diğer ortamlarda da elinden geldiğince katkı sunmaya büyük bir özen göstermiştir.

Özellikle Gostivar'da **“Güven”**, Mamuşa'da **“Aşık Ferki”**, Kalkandelen'de **“Yeni Hayat”** derneklerinin kurulmalarında somut yardımı olmuştur.

Bu dernek, 65 yıl içerisinde buralarda etkinliğini sürdüren diğer halkların dernekleriyle de kaynaşmış, ortak konserler sunmuş, festivallerde beraber yer almıştır.

Bu dernek ayrıca, ikinci dünya savaşı sonrası Kosova'da Türk kültür sanat dünyasına nice ilk'leri kazandırmış bir ortamdır.

İlk tiyatro, ilk dergi, ilk besteler, ilk derlemeler, ilk Tv programları, ilk plaklar, 10 Kasım nedeniyle Atatürk'e adanmış ilk anma töreni, Kosova'ya temsilen ilk uluslar arası festivale katılımı, konserlerinde skeçlere ilk defa yer veren, kitap tanıtımları düzenleyen, sanatçıların portrelerini konumlayan, uluslar arası düzeyde Türk kültürüne hizmet sunanlara ödül veren Doğru Yol Derneği olmuştur.

Ayrıca ilk edebiyat kitapları bu dernek üyeleri tarafından günyüzü gördüğü gibi, ilk bağlamayı buralara getirenler de bu dernek üyeleri oldu.

Yine bir gerçek var ki, Prizrenli olup da, kültürel sanatsal alanda bir yerlere varmışsa, bu işin özünde **“Doğru Yol”** kıvılcımı kaçınılmazdır.

Dernek bünyesinde faaliyet gösteren birimler:

Ziya Şişko Türk Sanat Müziği, Yeşil Turnalar(Mayıs 2016'dan itibaren bu kol Agim Fişar adıyla etkinliklere devam etmektedir) Türk Halk Müziği, Reşat Şinik Halk Oyunları Ekibi Kolu, Aziz Buş Tiyatro Kolu, Muhammet Şerif Resital Kolu, Ayyıldızlat Türk Hafif Müziği Kolu, Başkim Çabrat Tasavvuf Müziği Kolu, Nazım Hikmet Edebiyat Kolu, Faik Emruş Türk Müziği Korosu Kolu, Esin Dergisi Kolu, Filiz Dergisi Kolu, Süleyman Brina Uluslararası Balkanlar Türk Kültürü Hizmet Ödülü Kolu, Ata Çocukları Çocuk Grubu, Erkan Laya 2. Halk Oyunları Kolu, Hasan Mercan Kütüphane Kolu, İsa Şimşek Örf ve Adetler Kolu, Resim Kolu, Tarih Kolu, Foto-Video Kolu başta olmak üzere dernek çerçevesinde 20 kolda üyeler kendi etkinliklerini sergilemektedirler.

İster kurucular, ister de bu derneğe adeta ömrünü feda ederek zengin içerik kazandırıp, bugünlere taşıyanlar, dernek tarafından hiçbir şekilde unutulmamış, hayatta olmayanların bir bölümünün adları kollara verilmiş, en güzel bir şekilde hatıraları yaşatılmaktadır.

Hayatta olup, uzun yıllar derneğe kendi alanlarında özel katkıları geçenlerin de kimi kollara adlarının verildiğini anımsatmış olalım.

Bugün Balkanların tartışmasız en eski ve en etkin derneklerinden biri olan Prizren Doğru Yol Derneği kuruluşundan bu yana dur durak bilmeden sergilemiş olduğu etkinlikler göz önünde bulundurulduğunda, bu coğrafyada, bu şartlarda Türk kültürü ve sanatının olduğu gibi, Türkçe'nin de en sadık kapidir.

Halk Dansları Ekibi

Derneğin kuruluşundan bu yana seyircilerle buluşan, onlara mutlu anlar yaşatan, bir yanda da gelenek-göreneklerimiz canlı tutan bir kol. Cülliye Çolpan, Ömer Latiç, Azize Kureyş, Mehmet Osi, Reşat Lale gibileri derneğin ilk halk dansları ekibinde yer alanlardan kimileri.

65 yıl içinde bu gruba çok sayıda üye katıldı. Prizren'in ad yapmış Bardak Oyunu bu grup üyeleriyle özdeşleşti adeta. Derneğin kuruluşundan bu yana: Abdullah Palyaço, Reşat Lale, Ömer Latiç, Reşat Şinik, Celal ile Fehmiye Vırmıça kardeşler, Talat Mitroviça, Şenol Kuştendil uzun yıllar bu oyunun baş ustaları oldular. 2000 yılının Ağustos ayında bir kaza sonucu yitirdiğimiz Erkan Laya, gençler arasında bardak oyununun son büyük ustasıydı.

Dernekte halk dansları ekibi gençlerden yana en büyük ilgi gören kollardan biridir. Bu kolu uzun yıllar Reşat Lale Vırmıça, Reşat Şinik, Talat Mitroviça, Orhan Krasniç, Naci Başa, Şenol Kuştendil yönetti. Günümüzde iki kolda etkinliğini sürdüren halk dansları: Talat Mitroviça, Ferdi Laya, Şenol Kuştendil tarafından yönetilmektedir.

Yetişkinler kolu Reşat Şinik adını taşıırken, 2. grup da Erkan Laya adını taşımaktadır.

Bu kolun en büyük özelliği Prizren Türk oyunlarının otantik özelliklerini yitirmeden yaşatmasıdır. Bu oyunlar yurtiçi olduğu gibi, yurtdışı ve özellikle Türkiye'de festivallerde büyük ilgi görmekte.

Yine bu kol üyelerince 1963 ve 1966 Bosna Hersek turnesinde sergilenen Prizren Düğünü programı derneğin 65 yıllık çalışmaları arasında kendine özgü bir yer edinmiştir. Burada 2001 yılı içerisinde Doğru Yol derneğinin yine Bosna Hersek'e yapmış olduğu turne anılarından silinmeyecek bir etkinlik olarak anılacaktır.

Yeşil Turnalar Halk Müziği, 1960'lı yılların sonu, yetmişli yılların başı Doğru Yol TKSD için dönüşüm yıllarıydı. Bir yandan edebiyat kolunun şiir matineleri, bir yandan da Ayyıldızlar Türk Hafif Müzik grubu ve Yeşil Turnalar Türk Halk Müziği'nin müthiş çıkışları, o dönem gençlerin vazgeçilmez tutkusu olmuş, ortalığı kasıp kavurmuştu.

İşte tam o zaman diliminde İrfan Şekerci ve Naci Beksaç'ın Prizren'e getirmiş oldukları ilk bağlamalar ardından, o döneme dek klarinet, ud,, cümbüş, keman, kanunla söylenen türküler, o andan itibaren bağlamayla türküseverlerin yüreğine ulaşıyor ve bağlama giderek gençlerin, hatta çocukların vazgeçilmez tutkusu oluyordu.

Tıkabasa seyirci karşısında düzenlenen konserler ardından, 1972 yılında Zeynel Beksaç yönetimindeki orkestre eşliğinde İrfan Şekerci, Agim Fişar, Melek Tamnik, Aluş Nuş, Başkim Çabrat, Fadıl Şalıyan, Mediha Şişko vb. sanatçılar tarafından türkülerin ilk defa Priştine Radyosuna okunmasıyla, türkü, bağlama, bir sözle Türk Halk Müziği olayı önplana gelmeye başlıyor, konserler yanı sıra festivallerde, TV programlarında, gecikmeyle de olsa hak ettiği yerini alıyordu.

Doğru Yol TKSD Yeşil Turnalar THM 46 yıl içerisinde Kosova'da bağlama geleneği yanı sıra yerli türkülerin daha bir vurgulanmasını, türkü biçimi beste olayını, sözün kıyası özümüzün nağmelerini önplana atmış, ata yadigarı türkülerimizin enginliğine, sonsuz hoşgörü ufuklarına kavuşmamız doğrultusunda ivme, karar verici rolü oynamıştır.

Bu kolu, değişik zaman dilimlerinde; İrfan Şekerci, Zeynel Beksaç, Bayram Top, Agim Fişar, Turan Karahasan, Mikuş Jilta gibiler yönetip, başarıdan başarıya koşturdular.

Yeşil Turnalar ve onun etkin üyeleri sayesinde bir tek düğün-dernek, Bülbüldere, Karabaş gibi kır gezilerinde söylenen türkülerimiz, Priştine, Üsküp radyo ve televizyonları ardından, İstanbul Radyosu Yurttan Sesler'e, TRT Ankara Arı Stüdyosundaki canlı programlara dek ulaşmış, Prizren ya da Prizren'de söylenen türkülerin geniş çevrede dinlenip sevilmesine önayak olmuştur. 1996

yılında Prizren Türküleri 1 adlı kaseti, büyük dostum Türk Halk Müziğinin saygın sanatçısı Mehmet A.Özbek yönetiminde derneğin sanatçılarının da katılımıyla Ankara'da çıkardık.

Kasetin günyüzü görmesi, Prizren türkülerinin tanınmasında çok büyük rolü oldu...

Son yıllarda özellikle Agim Fişar tarafından yeni derlenen Prizren türküleri, yoğun bir şekilde konserlerde, düğünlerde söylenmekte, TRT sanatçıları tarafından da ilgi görüp repertuvarlarına alınmakta.

Doğru Yol derneği sanatçıları TRT'ye konuk olmakta.

Buraya bir de Doğru Yol Derneği'nin katılmış olduğu yurt ve yurtdışı festivallerde de türkülerimizin sergilendiğini gözönünde bulundurup, Rumeli'de, Balkanlarda Doğru Yol Derneği'nin amatör düzeyde en etkin dernekler arasında yer alıyorsa, diğer kollarla birlikte Yeşil Turnalar'ın da büyük katkısı olduğunu vurgulamak gerekir.

Prizren'de, Kosova'da bağlama olayının daha genişçe tanınmasında Dr. Mehmet Özbek ve sazın büyük ustası Arif Sağ'ın sunmuş oldukları katkı takdire şayandır.

Mayıs 2016'da Doğru Yol TKSD Genel Meclis Kurulu tarafından, söz konusu kol, uzun yıllardır bu tür müziğe özel emek vermiş ve vermeye devam etmekte olan Agim Fişar adını taşıması kararı alındı.

Güzel Türkçeleri, Prizren Türküleri, ecdad yadigarı camiler, köprüler, hamamlar ve diğer kültür varlıklarıyla Türk dünyasının ayrılmaz bir parçasıdır Prizren

Teşekkür:

Bu yazı kaleme alınırken hatıralarından ve notlarından yararlandığım Zeynel Beksaç beyfendiye canı gönülden teşekkür ederim, Kosova'nın yaşayan kültür elçisi olan değerli büyüğümüzün paylaştıkları bilgiler ışında gerek Prizren'in gerekse de Doğru Yol'un tanıtımına eşsiz katkılar sağlamaktadır.

Teşekkürler Zeynel Beksaç...

TÜRKİYE'DE AÇIK DENİZ BALIKÇILIĞI ve KOTA SORUNU

Vedat SADIOĞLU*

GİRİŞ

Balıkçılık yönetiminde kota uygulamasının en temel özelliği, balıkçılık yoluyla elde edilen av miktarının dolaysız olarak düzenlenmesi ve denetlenmesidir.

Kota uygulamasında temel kural, belirli bir türe yönelik olarak avlanmasına izin verilen toplam miktarın, belirli alıcılara (**örneğin; balıkçılara, kooperatiflere, vb.**) bölüştürülmesidir.

Bu alıcılara, avlanma dönemi ve avcılığın yapılış biçimleri yönünden seçenek sunulur, kotanın kiralanması ve satış yolu açık tutulur.

Çoğumuz için ton(tuna) balığı teneke ambalaj içerisindeki yağlı balık parçasından ibarettir. Ton balığı olarak da bilinen orkinos balığı çok sayıda tür ile denizlerde yer alır. **'Mavi Yüzgeçli Atlantik Ton Balığı'** bu türe örnek olarak anlatacağımız balıktır. Scombridae familyasına ait olup daha aşina olduğumuz uskumru ile akrabadır.

Orkinos, dünya üzerinde eti en kıymetli balıklar arasında yer aldığı için çok yoğun bir av baskısına maruz kalmaktadır.

Bu nedenle avcılığı ve her türlü ticareti **ICCAT (Uluslararası Atlantik Ton Balıklarının Koruma Komisyonu)** adlı komisyonun kontrol ve denetimi altında yapılmaktadır.

Orkinosun av miktarı kotası da yine bu komisyon (**ICCAT**) tarafından dağıtılmaktadır. 2017 yılı için toplam avlanma kotası 22 bin 695 tondur.

Bunun %59'u AB ülkelerine aittir. Fas, bu kotadan % 9,48, Tunus %7,8, Libya % 6,9 pay almaktadır. Ülkemizin payı ise %4,15 civarındadır.

Türkiye'de Balıkçılık Yönetimi Uygulamaları

Türkiye'de balıkçılık faaliyetlerinin düzenlenmesi(balıkçılık yönetimi) açısından yetkili otorite, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı (TKB)'dir. Balıkçılık sektörüne yönelik idare, yasal düzenleme, koruma, geliştirme ve teknik yardım hizmetlerinin tamamı, TKB'nın ilgili birimlerince sağlanmaktadır.

Balıkçılık, altyapı, kalite kontrol, işleme, değerlendirme ve pazarlamayla ilgili hizmetler Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nün ilgili dairesi tarafından yürütülmektedir.

*Araştırmacı Yazar (vsadioglu1960@hotmail.com)

Buna karşın, iç su ve deniz canlıları yetiştiriciliği ve balıkçılık istatistikleriyle ilgili servisler, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'nün ilgili dairesi tarafından gerçekleştirilmektedir.

Balıkçılık araştırmaları, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün (**TAGM**), balıkçılık örgütlerine (**birlik ve kooperatifler**) yönelik destekler, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü'nün (**TEDGEM**) sorumluluğundadır.

Türkiye'de bağımsız bir balıkçılık yönetim birimi yoktur. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü Su Ürünleri Daire Başkanlığı, 'balıkçılık yönetimi' işlevini görmektedir. Balıkçılıkla ilgili tüm yönetsel uygulamalar bu birim tarafından yürütülmektedir.

Türkiye'de bilimsel stok tespitine dayalı bir müsaade edilebilir '**Toplam Av Miktarı**' ya da toplam avlanabilir miktara (TAM) dayalı kota uygulaması bulunmamaktadır.

Resim 1: Türkiye'de açık deniz balıkçılığı henüz yaygın değildir.

Buna rağmen, birisi ICCAT tarafından orkinos balığına uygulanan uluslararası, diğeri de TKB tarafından tesis edilen beyaz kum midyesinin toplam av miktarına ve hamsi avcılığında bir defada avlanabilecek miktara ilişkin kota olmak üzere üç türe ilişkin kota düzenlemesi vardır.

Bu kotalar, (2009'dan itibaren) TKB Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından geliştirilen Su Ürünleri Bilgi Sistemi (SUBİS) ile takip edilmektedir.

Türkiye'de İlk Balıkçılık Kotası Ve Orkinos

Türkiye, ICCAT'a 2003 yılında üye olmuştur. Türkiye kendi kotasını 2004 yılından itibaren kullanmaya başlamıştır.

Türkiye'ye 2009'da tahsis edilen kota, 683,11 ton'dur. 2010'daki kota miktarı ise 619,98 ton olmuştur. Türkiye, kendisine tahsis edilen orkinos kotasını 98 adet balıkçı gemisine dağıtmıştır. Orkinos kotası kullanan tekneler 12 m'den büyüktür.

Balıkçılara dağıtılan ton balığı av kotaları; seyir defterleri, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı (**TKB**), Su Ürünleri Bilgi İşlem Sistemi (**SUBİS**), satış kayıtları, orkinos çiftlikleri, kooperatifler ve işleme tesisleri aracılığıyla izlenmektedir.

Avrupa Birliği Ve Kota Uygulamaları

Türkiye, Avrupa Birliği üyesi olma yolunda ilerlerken, balıkçılık konusunda da Avrupa Birliği

Resim 2: Mavi Yüzgeçli Atlantik Ton Balığı

normları ve siyaseti çerçevesinde hareket etmek durumundadır.

Çünkü Avrupa Birliği üyesi devletler, balıkçılıkla ilgili olarak düzenlemeler yapma konusunda Avrupa Birliği'ni yetkili kılmış olup, ortak bir balıkçılık siyaseti izlemektedirler.

Balıkçılık sektörü, Avrupa Birliği ile Türkiye arasında uyum sürecinde ele alınan temel konulardan biridir. 2013 yılı verilerine göre dünyada toplam üretim bakımından 34., Avrupa Birliği ülkeleriyle karşılaştırıldığında 5. sırada yer alan Türkiye, balıkçılık bakımından gelişmiş bir ülke konumundadır.

Resim 3: Türkiye, balıkçılık bakımından iddialı bir ülke konumundadır.

Özellikle, işlenmiş su ürünleri bakımından Birlik ülkelerine yapılan ihracat, Türkiye'ye önemli ölçüde bir döviz girdisi sağlamaktadır.

AB ülkelerine yapılan tarımsal ürün ihracatında da su ürünleri ön sıralarda yer almaktadır.

Tam üyelik müzakereleri sürecindeki yetersizlikler nedeniyle, askıya alınan konuların başında balıkçılık gelmektedir.

Açık Deniz Balıkçılığı Ve Atlas Okyanusu

Son yıllarda büyük gırgır teknelerinin Afri-ka'nın batı kıyısındaki Moritanya'ya (*Atlas Okyanusu'na*) balıkçılık yapmak için gitmeleri bu açıdan son derece önemli bir gelişmedir.

Açık deniz balıkçılığına yönelen bu teknelere gerekli her türlü destek ve teşvik verilmelidir.

Deniz balıkçılığında yaşanan sorunlara çözüm bulunabilmesi, balıkçının refahının ve sektörün başarısının arzu edilen düzeylere çıkarılabilmesi için iyi işleyen bir idari yapılanmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Bunun için devletin idari yapıları yanı sıra, başta "*su ürünleri kooperatif-leri*" olmak üzere, ilgili tüm paydaşlara daha fazla görev düşmektedir.

Balıkçılık, yaşayan ve sürekli değişim halinde olan bir sektördür. Yaşanan sorunlara zaman geçirilmeden müdahale edecek bir idari mekanizmanın oluşturulması çok önemlidir.

Kota Durumu Ve Lobi Çalışmaları

2017 yılı için toplam avlanma kotasında ülkemizin payı sadece % 4,15 civarındadır. Denizlerin en değerli ürünü orkinostaki bu haksız kota dağılımı, Türk balıkçıların ve ihracatçıların elini kolunu bağlamaktadır.

Avladıkları orkinosların büyük bölümünü Japonya'ya ihraç eden balıkçılar, Akdeniz'de avlanma kotasının yarısından fazlasının AB ülkeleri tarafından paylaşılması ve Türkiye'ye tanınan kotanın düşük kalmasından dertlidirler. Bu haksızlığın ortadan kaldırılması için sektörün gayretinin yeterli

Resim 4: Devlet, açık deniz balıkçılığına destek vermelidir.

olmadığı anlaşılmaktadır. Devletin mutlaka açık deniz balıkçılığına destek vermesi gerekmektedir. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Türkiye'nin kotasının artırılması için çalışmalıdır.

Kota kararlarının alınmasında lobi gücü hâkimdir. Türkiye'nin de lobi çalışmaları yapması şarttır. Çünkü ICCAT, politik düşünceler ile hareket eden bir kuruluştur.

Cezayir bunu yapmış ve etkin bir lobi çalışmasıyla ekstra kota olarak bin tonun üzerine çıkmıştır.

Kota sorunu sadece Türk balıkçılarının sorunu değil, millî bir meseledir. Tarım Bakanlığı, Dışişleri ve Ekonomi Bakanlıklarıyla iş birliği yapılmalıdır.

Türkiye'nin kotasının %7-8'lere ulaşması hâlinde, yılda 35-40 milyon dolarlık artı döviz girdisi sağlanır ve 100 milyon dolar seviyesine ulaşılabilir.

Türk balıkçılık sektörünün bugün geldiği durumun AB'li rakiplerini korkuttuğu söylenebilir. Türkiye, AB'nin en büyük üretici ve ihracatçı ülkelerinin başında gelmektedir.

Bütün engellemelere rağmen, geçen yıl 55 milyon dolarlık ihracat rakamına ulaşılmıştır.

Bu kotalar Türkiye'ye yetmediği için, ihraç etmek amacıyla dışarıdan avlanma kotası satın almak zorunda kalınmaktadır.

Su Ürünleri Üretiminde Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilir avcılığın sağlanması, su ürünleri sektörünün geleceği için çok önemlidir. Bu amaçla, yapılması gerekenler şöyle sıralanabilir.

- Sürdürülebilir su ürünleri üretimi ülkemizde 'ana politika' olmalı ve bu politika çerçevesinde gerekli stratejiler ile kısa, orta ve uzun vadeli eylem planları ve hedefler belirlenmelidir.
- Stokları koruyucu ve geliştirici yönde araştırmaların yapılmasına ve koruma kontrol çalışmalarının artırılmasına öncelik verilmelidir.
- Ülkemizde avcılık yoluyla elde edilen üretim miktarının avlanabilir stok büyüklüğünün sınırına eriştiği kabul edilmektedir. Bu nedenle, ülkemizde avlanma miktarının artırılması yerine sürdürülebilir avcılığın sağlanabilmesi için önlemler alınmalıdır.
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın su ürünleri avcılığı konusunda yaptığı denetim çalışmaları ve avlanacak balık boylarıyla ilgili uygulanan standartlar sektör için faydalıdır.
- Yine Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın on metre ve üzerindeki balıkçı gemilerini, kendi isteğiyle avcılıktan çıkaranları desteklemektedir. Bu yolla avcılıktan çıkan gemilerle kıyılarımızdaki av baskısı azalmakta ve stokların korunması sağlanmaktadır.
- Su ürünleri sektöründe örgütlenme yapısı (**birlikler, işletmeler, kooperatifler, vb.**) güçlendirilmelidir.
- Diğer ülkelere benzer yöntemlerle, balıkçılarımızın açık denizlerde avcılık yapması teşvik edilmeli, desteklenmelidir.
- Sektörün gelişmesi için destek ve teşviklere ihtiyaç vardır. Kaynakların rasyonel kullanılabilmesi için su ürünleri eğitim merkezleri kurularak eğitimler yapılmalı ve Ar-Ge çalışmaları desteklenmelidir.
- Balıkçılık sektöründeki ürünlere yönelik dondurma, tuzlama, konserve ve paketlenme ünitesi içeren işleme tesislerinin kurulması ekonomik anlamda sektöre katkı sağlayacaktır.

Resim 5: Bir Orkinos Avı

Resim 6: Orkinos avcılığı pahalı ancak kazançlı bir açık deniz balıkçılığıdır.

Sonuç

Türkiye’de balıkçılık alanındaki ilk kota, orkinosta uygulanmıştır. ICCAT (Uluslararası Atlantik Orkinoslarını Koruma Komisyonu) tarafından orkinos avcılığı ve ticaretiyle ilgili düzenlemeler kapsamında, her ülke için orkinosun yıllık avlanabilir miktarına ilişkin kota belirlenmektedir.

Türkiye’nin üyelik öncesi kotası bulunmazken, 2003 yılında ICCAT’a üye olmasına karşın, kota belirlemeleri daha önce yapılmış olduğundan, 2004 ve 2005’te diğer ülkeler kategorisinde belirlenmiş olan 1.075 ton’luk kota kullanılmıştır. 2006 yılından itibaren Türkiye adına kota belirlemesi yapılmaya başlanmıştır. Türkiye, Akdeniz’deki sahillerinin birçok ülkeden daha fazla olmasına rağmen, avlanma kotası Libya, Tunus, Fas gibi ülkelerin altında kalmaktadır.

Kotalar, Atlantik Okyanusu ve komşu denizlerdeki orkinos balıklarını korumaktan sorumlu, hükümetlerarası balıkçılık kuruluşu ICCAT tarafından, üç yılda bir belirlenmektedir. 2017 yılının kasım ayında Fas'ta yapılacak ICCAT toplantısında kotalar yeniden belirlenecektir.

Türkiye'nin kotası % 4,15 civarındadır. Sektör temsilcileri, bu kotaların %7-8'e yükseltilmesi için gerekli çalışmaların yapılmasını istemektedirler. Tunus seviyesine bile gelsek (%7,8), bugünkü ihracatımızı ikiye katlayarak 100 milyon dolara ulaşabiliriz. Sonuç olarak balıkçılıkta umut açık denizlerde.

Balıkçılık sektör temsilcileri ve balıkçılık kooperatifleri, açık denizlerde avlanmanın önündeki engellerin kaldırılmasını istemektedirler. Uluslararası sularda avladıkları balığı(orkinos) getirdiklerinde ithalat muamelesi görmek ve gümrük vergisiyle karşılaşmak istememektedirler. Eğer açık denizlerde avlanma desteklenirse, iç denizlerde de rahatlama sağlanacaktır.

Resim 7: Açık deniz balıkçılığı mutlaka devletçe desteklenmelidir.

Kaynakça

- İTO Ticaret Gazetesi, Sayı: 2974, 11 Eylül 2017, İstanbul Ticaret Odası Yayını.
- [http://www.acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/23886/EmelARPACI ERDİ.pdf](http://www.acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/23886/EmelARPACI%20ERDI.pdf)(Erişim Tarihi:20.09.2017).
- <http://www.denizhaber.com.tr/acik-deniz-balikciligina-destek-verilmeli-haber>(Erişim Tarihi: 20.09.2017).
- <https://www.dunya.com/is-dunyasi/quotbalikcilikta-acik-denize-yonelmek-sartquot-haberi>(Erişim Tarihi:20.09.17).
- [http://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Belgeler/İDARİŞELER/Uzmanlik Tez mayıs 2015/Gulden Yavuz Oncirak. pdf](http://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Belgeler/İDARİŞELER/Uzmanlik%20Tez%20mayıs%202015/Gulden%20Yavuz%20Oncirak.pdf) (Erişim Tarihi:20.09.2017).
- <http://www.bilgicik.com/yazi/turkiyede-baslica-hayvanlar-ve-cografya-dagilisi>(Erişim Tarihi:20.09.2017).
- <http://www.merakedene.com/ton-baligiorkinos.html>(Erişim Tarihi:20.09.2017).
- <http://www.gelbalder.org/haberler/7926-orkinos-50-milyon-dolar-kota-engeline-takiliyor.html>(Erişim Tarihi:20.09.2017).